

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav informačních studií a knihovnictví

Diplomová práce

Kristýna Kaucká

„Nekrolog dietrichštejnské knihovny“:
osud mikulovské zámecké knihovny mezi dvěma světovými válkami

"The Obituary of The Dietrichstein Library":
The Story of The Mikulov Manor Library Between the Two World Wars

Praha 2015

Vedoucí práce: Mgr. Jindřich Marek, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu své práce Mgr. Jindřichovi Markovi, Ph.D. za ochotnou pomoc, věcné a cenné připomínky a čas věnovaný důkladnému čtení celého textu. Mé poděkování patří také řediteli oddělení zámeckých knihoven Knihovny Národního muzea PhDr. Petru Maškovi za iniciování výběru tématu. Děkuji též Mgr. Jakubovi Mírkovi ze Státního oblastního archivu v Plzni-pracoviště Klášter a PhDr. Marii Hálové z pracoviště historických fondů, Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje za návodné informace ke knihovně Otokara Kruliše-Randy. Poděkování si také zaslouží Mgr. Tomáš Gecko za důkladnou kontrolu textu a poznámkového aparátu. Poděkování směřuje i k věrným čtenářkám mých textů Mgr. Tereze Johanidesové a Mgr. Lence Nemravové za ochotu, se kterou se do následujících řádků pustily. V neposlední řadě děkuji také svým spolužačkám Mgr. Kláře Andresové, Bc. Monice Hautkové, Bc. Mírcě Pourové a Bc. Janě Tvrzníkové za podporu během celého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. dubna 2015

Kristýna Kaucká

Abstrakt

Diplomová práce mapuje netradiční osud zámecké knihovny v Mikulově. Tato knihovna rodiny Dietrichstein-Mensdorff-Pouilly byla v období československé první republiky rozprodávána prostřednictvím aukcí (1933, 1934). Část jejího rukopisného fondu se tehdy dostala do sbírek nynější Moravské zemské knihovny v Brně a některé staré tisky také do dalších československých paměťových institucí. Práce se zaměří na postavení šlechtického rodu, konkrétně Dietrichsteinů, jež souviselo s právním institutem fideikomisu, jeho zrušení v období první republiky vedlo k rozprodeji knihovny v Mikulově. Dále se bude soustředit na komparaci s dalšími prodeji zámeckých knihoven v meziválečném období. Z knihovny bylo prodáno přes 200 000 svazků většinou starých a vzácných knih.

Klíčová slova: fideikomis - Mikulov - Dietrichstein - šlechtické knihovny - dějiny knihoven

Počet znaků: 146 459

Počet slov: 21 186

Normostran: 81

Abstract

The Master's thesis follows the unusual fate of the castle library in Mikulov. This library belonging to the family of Dietrichstein-Mensdorff-Pouilly was sold off through auctions in the times of the so-called Czechoslovak First Republic (1933, 1934). A part of its stock became a property of today's Moravian provincial library in Brno and some of the old manuscripts were sold to other institutions in Czechoslovakia. The thesis focuses on the position of the aristocratic family of the Dietrichsteins which was connected with the legal institution of fideicommissum, the cancellation of which led to the selling off of the Mikulov castle library. Moreover, the thesis deals with a comparison of the above mentioned situation and the other castle library sales between the two world wars. Over 200 000 items were sold from the Mikulov library, most of them being old and valuable books.

Key words: fideicommissum, Mikulov, Nicolsburg, Dietrichstein family, aristocratic libraries, history of libraries

OBSAH :

1 Úvod	
1.1 Výzkumný záměr a metodologie	6
1.2 Literatura.....	7
1.3 Prameny	11
2 Právní institut fideikomisu a dobový kontext	16
2.1 Fideikomis	16
2.2 Postavení bývalé šlechty v meziválečném období.....	18
3 Dějiny mikulovské knihovny	21
3.1 Dietrichsteinové - majitelé knihovny.....	21
3.2 Knihovna	22
3.3 Aukce v letech 1933 a 1934.....	28
3.3.1 Aukční katalogy versus dobový tisk	33
3.3.2 Kupující Otokar Kruliš-Randa.....	37
3.3.3 Další známé osudy knih z mikulovské zámecké knihovny	41
4 Komparace prodeje zámeckých knihoven v době československé první republiky – Dietrichsteini versus Thun-Hohenstein (Děčín)	49
4.1 Děčín – Thun-Hohenstein	49
4.2 Dietrichsteini versus Thun-Hohenstein (Děčín)	51
5 závěr.....	53
Soupis využitých archivních pramenů:	56
Literatura:.....	58
Online zdroje:	64
Seznam příloh:	65

1 Úvod

1.1 Výzkumný záměr a metodologie

Mikulovská zámecká knihovna, jedna z nejvýznamnějších biblioték na Moravě, vlastněná rodem Dietrichsteinů, byla rozprodána ve třicátých letech dvacátého století na aukcích ve švýcarském Lucernu a v rakouské Vídni. Předkládaný text pojednává o průběhu jednotlivých dražeb. K vystižení této situace, v dobovém kontextu srovnávané s „*hořkostí knižních kořistí švédských*“,¹ je práce pojmenována podle dobového citátu „*Nekrolog dietrichsteinské knihovny*“.²

Cílem diplomové práce je doplnit starší literaturu týkající se mikulovské zámecké knihovny o archivní výzkum se zaměřením na aukce provedené ve třicátých letech. Ty se autorka pokusí zasadit do širších dobových souvislostí (změna postavení šlechty ve společnosti apod.). Komparací s prodejem děčínské zámecké knihovny se následně pokusí zodpovědět otázku, zdali lze průběh rozprodání knihovny považovat za ojedinělý, nebo rozšířený fenomén a jaké pohnutky k němu mohly rodinu vést. Dále práce upozorní na změnu nakládání s knihovnou poté, co byl právně zrušen institut fideikomisu (r. 1924). Fideikomis právně zamezoval volnému odprodeji jím vázaného majetku. Byla tak překonána právní překážka, jež znemožňovala volný obchod s knihovnou jakožto s komoditou. Ve vztahu k aukcím se práce zaměří i na jejich významné účastníky, jak z řad institucí (Veřejná a univerzitní knihovna), tak i z řad soukromých osob - důraz bude kladen na postavu továrníka a soukromého sběratele knih Otokara Kruliše-Randy.

Inspirací pro výběr tématu se též staly *Obecné dějiny ničení knih*,³ jež přinášejí do dějin knihoven paradigma zániku. Případ mikulovské knihovny se vymyká jevům v knize popsaným, i přesto stojí kniha v tomto kontextu za zmínku.

V následující kapitole bude pojednán institut fideikomisu, jeho zakotvení v českém právním prostředí. Vývoj bude doveden do roku 1924, kdy byl fideikomis zrušen. Třetí stěžejní kapitola se genealogickou črtou dostává ke generaci Dietrichsteinů, která provedla rozprodej mikulovské zámecké bibliotéky. Soustředí se na dějiny knihovny, jež sleduje až do 21. století. Hlavní důraz klade na průběh a formu aukcí zámecké knihovny, na instituce a osoby, jež se těchto aukcí účastnily. Práce se snaží sestavit přehled dohledaných knih z mikulovské aukce s místy jejich současného uložení. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na vývoj

¹ Článek Bohumíra Lifky Dietrichsteinská knihovna. *Lidové noviny: Kulturní kronika*, ranní vydání 21. listopadu 1933, roč. 41, číslo 583, s. 7.

² Citováno dle článku Pk., J. Nekrolog dietrichštejské knihovny. *Lidové noviny*, vydání 21. listopadu 1933, roč. 41, číslo 584, s. 3.

³ BAÉZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih*. Brno : Host, 2012. ISBN 978-80-7294-697-6.

děčínské zámecké knihovny od 18. století a komparuje formu dražby s mikulovskou zámeckou bibliotékou.

Metodologický návod pro autorčinu snahu porozumět aukci přináší příspěvek Miroslavy Hejnové,⁴ který se soustředí na možnosti využití aukčních katalogů. I když předestírá otázky týkající se počátku 19. století a dražeb jednotlivých církevních knihoven, lze je klást i ve vztahu k 20. století. Navrhuje ptát se na základě aukčních katalogů po století, které dominuje u nabízených knih, jaké je jejich základní jazykové rozvrstvení, kteří známi knihkupci se těchto dražeb zúčastnili a za jakým účelem. Stranou by jistě neměla zůstat otázka po vztahu mezi aukčními katalogy a informacemi o knihách uveřejněných v novinách (např. jestli se shoduje cena).

Diplomová práce se též opírá o průkopnické práce Aleny Richterové, jež se věnuje výzkumu knihoven na základě archivních pramenů. Metodologicky inspirativní je její pojednání o roudnické knihovně.⁵ Předkládaná klasifikační práce je založena na výzkumu v Národním archivu, Moravském zemském archivu, Archivu Národní knihovny, Archivu Národního muzea, Archivu ministerstva zahraničních věcí, Archivu Kanceláře prezidenta republiky a Archivu hlavního města Prahy.

Návod pro práci s archivním materiálem Vrchního zemského soudu poskytuje příspěvek Václava Šolle ze sedmdesátých let.⁶ Jednotlivé záležitosti lze totiž vyhledávat pouze podle jednotlivých rodů. V předkládané případové studii je využita statistická metoda, s jejíž pomocí jsou sestavovány grafy například o jazykovém složení nabízených knih.

V diplomové práci bude použita německá podoba jména rodiny Dietrichstein. Pouze v případě, kdy se bude jednat o přímé citace například z novinových článků či literatury, bude použita forma shodná s originálním textem.

1.2 Literatura

Prvním, kdo souvisle zpracoval dějiny mikulovské zámecké knihovny, byl moravský historik Beda Dudík.⁷ Díky jeho publikaci se mikulovská knihovna dostala do širšího povědomí. Dějiny knihovny dovedl až do roku 1865. Na počátku dvacátého století

⁴ HEJNOVÁ, Miroslava. K možnostem využití aukčních katalogů jako pramene k dějinám knižní kultury. In *Documenta Pragensia*. Praha : Scriptorium, 1991, sv. 10/2, (1990), s. 521–527. ISBN 281-536 0231-7443.

⁵ RICHTEROVÁ, Alena. *Vývoj roudnické lobkovické knihovny*. Praha : Státní knihovna ČSR, nositelka Řádu republiky, 1989.

⁶ ŠOLLE, Václav. Fideikomisy a jejich současná archivní problematika. *Archivní časopis*, č. 21. Praha 1971, s. 103–115.

⁷ DUDÍK, Beda. *Handschriften der fürstlich Dietrichstein'schen Bibliothek zu Nikolsburg in Mähren*. Wien : K.K. Hof- und Staatsdruckerei. In Commission bei Karl Gerold's Sohn, 1868.

se inkunábulím věnoval Rudolf Pindter.⁸ Snažil se sestavit i katalog celé zámecké knihovny, který ale zůstal nedokončen. Soupis rukopisných bohemič dietrichsteinské knihovny vytvořil v roce 1915 Antonín Patera.⁹ Tento soupis se stal vodítkem pro československý stát, který zakoupil při dražbě bohemika uvedená v seznamu vypracovaném zaměstnanci Univerzitní knihovny. Josef Matzura, poslední knihovník a archivář mikulovské knihovny, zpracoval a v roce 1924 publikoval dějiny knihovny.¹⁰ Ve svých článcích nastínil její historii i německo-český historik a brněnský archivář Bertold Bretholz.¹¹

V období po druhé světové válce se část knihovny, jež zůstala v Mikulově, stala majetkem Československé republiky a v rámci celostátního soupisu zámeckých knihoven byl vydán katalog rukopisů Vladislava Dokoupila.¹² Jako velice zdařilé a podnětné lze hodnotit *Dějiny mikulovské zámecké knihovny* od Miroslava Trantírka, které vydalo Okresní muzeum a Okresní archiv v Mikulově.¹³ Trantírek se podílel na pořádání knihovny, která byla v roce 1945 převzata v neuspořádaném stavu a s nahromaděnými knižními celky. V roce 1955 Trantírek dokončil řazení podle posledního platného Kochova katalogu.¹⁴ Ve svém příspěvku k dějinám mikulovské knihovny se kriticky stavěl k rodině posledních soukromých majitelů, pochyboval o kulturním rozhledu členů rodiny a roli knihovny chápal spíše reprezentativně. Další časopisecké studie věnující se průzkumu torza knihovny, jež zůstalo deponováno v mikulovském zámku, byly v devadesátých letech vydány ve Sborníku Národního muzea v Praze, v Literární řadě (C). Obecné informace o knihovně a jejích dějinách sepsal Luboš Antonín.¹⁵ O prvotiscích na základě studia lokálního katalogu přinesli zprávu Zdena

⁸ PINDTER, Rudolf. *Die Incunabulen in der Fideicommiss – Bibliothek des Fürsten Dietrichstein auf Schloss Nikolsburg*. Brno : Carl Winiker, 1905–1906.

⁹ PATERA, Adolf. *Bohemika knížecí Dietrichsteinské knihovny v Mikulově*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1915. Soupis rukopisů knihoven a archivů zemí českých, jakož i rukopisných bohemič mimočeských; č. 3.

¹⁰ MATZURA, Josef. Zu einer Geschichte der Nikolsburger Schlossbibliothek. *Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, roč. 26, 1924, seš. 4. Brünn : Verlag des Vereines, s. 13–28.

¹¹ BRETHER, Berthold. Die Fürstlich Dietrichsteinische Bibliothek in Nikolsburg und ihr neuer Katalog, *Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, roč. 7. Brünn : Verlag des Vereines, 1903, s. 383.

Týž. Die Incunabeln in der Fideikommissbibliothek des Fürsten Dietrichstein auf Schloss Nikolsburg, *Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, roč. 10. Brünn : Verlag des Vereines, 1906, s. 299.

¹² DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis rukopisů mikulovské dietrichštejské knihovny uložených v Univerzitní knihovně v Brně*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

¹³ TRANTÍREK, Miroslav. *Dějiny mikulovské zámecké knihovny*. 1. sešit. Mikulov : Okresní vlastivědné muzeum, 1963.

¹⁴ Tamtéž, s. 5.

¹⁵ ANTONÍN, Luboš. Dietrichsteinská knihovna na zámku Mikulov. In *Sborník národního muzea*, řada C, roč. 1994–1995, č. 1–4. Praha : Národní museum, 1997, s. 1–27. ISSN 0036-5351.

Wiendlová a Petr Mašek.¹⁶ Soupis rukopisů sestavil Stanislav Petr, který se ve svých statích soustavně zabýval rukopisy mikulovské zámecké knihovny.¹⁷ Seznam německých rukopisů pocházející z dietrichsteinské mikulovské knihovny sestavil Ulrich-Dieter Oppitz.¹⁸ Jeden z největších znalců a autorit v oblasti renesančního myšlení, americký historik německého původu Paul Oskar Kristeller,¹⁹ upozornil v příspěvku věnujícím se rozšiřování italského humanismu (převážně prostřednictvím studentů) na kolekci vytvořenou studentem z Čech, jež se dostala do dietrichsteinské knihovny.

Na Masarykově univerzitě v Brně v roce 2008 vznikla diplomová práce, zabývající se katalogizací knihovny v Mikulově.²⁰ Stručně shrnuje dějiny zámecké knihovny, větší část práce je však soustředěna na praktickou tvorbu katalogu části knižního fondu zámecké knihovny (celkem 421 jednotek). V roce 2012 byla, taktéž na Masarykově univerzitě, obhájena diplomová práce věnující se muzeologické literatuře uložené v dietrichsteinské knihovně.²¹ Práce se stala součástí dlouhodobého projektu mapování muzeologické literatury v knihovnách hradů a zámků v České republice. Autorka tohoto soupisu pracovala s lokálními katalogy mikulovské zámecké knihovny, jež vznikly roku 1976, na jejichž tvorbě se podílelo minimálně pět lidí a jsou v nich časté chyby jak gramatického rázu, tak i obsahového: neúplné názvy publikací, autoři měli problémy s cizími jazyky.

Na olomoucké univerzitě byla v roce 2012 obhájena diplomová práce zaměřená na Ferdinanda Hofmanna z Grünbüchlu (1540–1607) s trefným podtitulem *Knihovna zapomenutého sběratele Rudolfovy doby*.²² Práce se soustředí na část původní knihovny, jež je v současné době uložena ve Vědecké knihovně v Olomouci. Předně klasifikační práce mapuje životní osudy Ferdinanda Hofmanna z Grünbüchlu, které zasazuje do dobového kontextu s přihlédnutím ke sběratelským aktivitám tohoto raně novověkého velmože, dále se soustředí

¹⁶ WIENDLOVÁ, Zdena, MAŠEK, Petr. Prvotisky ze zámecké knihovny Mikulov. In *Sborník Národního muzea*, řada C, roč. 1994–1995, č. 1–4. Praha : Národní muzeum, 1997, s. 111–123. ISSN 0036-5351.

¹⁷ PETR, Stanislav. Soupis rukopisů zámecké knihovny v Mikulově. In *Sborník národního muzea*, řada C, roč. 1994–1995, č. 1–4, Praha : Národní muzeum, 1997, s. 29–70. ISSN 0036-5351.

TÝŽ, Rukopisy zámecké knihovny Dietrichsteinů v mikulovské knihovně Národního muzea v Praze. *Opera Romanica 4*. České Budějovice : Jihočeská univerzita 2003, s. 119–132. ISBN 80-7040-661-5.

¹⁸ OPPITZ, Ulrich-Dieter. Die deutschsprachigen Handschriften der Fürsten Dietrichstein aus Nikolsburg/Mähren. In *Fata Libellorum. Festschrift für Franz Josef Pensel zum 70. Geburtstag*, hg. Von Rudolf Bentzinger und Ulrich-Dieter Oppitz (*Göppinger Arbeiten zur Germanistik 648*). Göppingen : Kümmerle, 1999, s. 187–214. ISBN-10 3874528944.

¹⁹ KRISTELLER, Paul Oskar. The European diffusion of Italian humanism. In *Italica : American Association of Teachers of Italian*, Vol. 39, No. 1, 1962, s. 1–20.

²⁰ PENNOVÁ, Lenka. *Katalogizace zámecké knihovny v Mikulově*. Diplomová práce, obhájená na FF MU, vedoucí práce Mgr. Pavel Holman. Brno 2008.

²¹ SCHLAUCHOVÁ, Michaela. *Muzeologická literatura v knihovně zámku Mikulov*. Diplomová práce, obhájená na FF MU, vedoucí práce Mgr. Pavel Holman. Brno 2012.

²² HAUSNEROVÁ, Kateřina. *Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu (1540–1607). Knihovna zapomenutého sběratele Rudolfovy doby*. Diplomová práce, obhájená na FF Univerzity Palackého v Olomouci, vedoucí práce Mgr. Jana Opletová, Ph.D. Olomouc 2012.

na rozbor a popis Ex libris a supralibros dochovaného knižního celku. Provádí analýzu obsažené literatury, jak po obsahové, tak po jazykové stránce. Věnuje se rozboru produkce protestantských tiskařských dílen 16. a počátku 17. století. Stranou nenechává individuální znaky knih (výzdoba vazby, tisku, čtenářské a vlastnické poznámky). Práce je logicky členěna a psána čtivým stylem.²³ Autorka po důkladné rešerši recentní literatury a studiu archivních pramenů sestavila velice cenný a podnětný příspěvek k dějinám raně novověkých knihoven.

Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně byla obhájena disertační práce Jaroslavy Kašparové se zaměřením na španělský renesanční rytířský román,²⁴ jež upozorňuje na rytířskou literaturu v dietrichsteinské knihovně.²⁵ Připomíná skutečnost, že již v roce 1620 dietrichsteinská knihovna obsahovala druhý díl Dona Quijota.²⁶

Jedním z cílů předkládané práce, jak již bylo výše zmíněno, je posoudit, zda lze průběh prodeje knihovny považovat za typickou nebo ojedinělou záležitost. K tomuto účelu poslouží komparace se zámeckou knihovnou v Děčíně. Tato knihovna byla vybrána, jelikož její rozprodej je v literatuře reflektován, o jejích aukcích se dochovaly na rozdíl od řady dalších knihoven písemné záznamy, a proto je komparace proveditelná. Děčínská knihovna nakonec byla taktéž rozprodána na aukcích, jež proběhly přibližně ve stejné době jako v případě mikulovské knihovny. Okruh institucí i osob, jež o tuto aukci měly zájem, byl srovnatelný s mikulovskou zámeckou knihovnou (Veřejná a universitní knihovna, Otokar Kruliš-Randa). V roce 1971 publikovala Hana Ledínská pojednání o konci děčínské zámecké knihovny.²⁷ V tomto svém příspěvku upozornila i na korespondenci Thun-Hohensteina, jenž si přál prodat knihovnu jako celek. Poté, co její koupi stát odmítl, odprodal ji jako komplet V. Hořejšovi z Prahy. Ten ji ovšem později na dalších aukcích rozprodal.²⁸ Vanda Navrátilová na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v roce 2005 obhájila diplomovou práci nazvanou *Thun-Hohensteinská děčínská knihovna (dějiny, vývoj, současnost)*.²⁹ Tato práce se zabývá dějinami knihovny od počátku 18. století a snaží se načrtnout genezi jejího

²³ Bohužel s občasnými překlipy a ojedinělými gramatickými chybami.

²⁴ KAŠPAROVÁ, Jaroslava. *Španělský renesanční rytířský román a jeho recepce ve středoevropském světě raného novověku*. Disertační práce, obhájena na FF MU, vedoucí práce prof. Jitka Radimská. Brno 2013.

²⁵ Tamtéž, s. 219.

²⁶ Tamtéž, s. 228. Uherský šlechtic Martin Somogyi zaslal knihu kardinálu Františku Dietrichsteinovi. V příloženém dopise mu přeje, aby se v pohnuté době „pobavil s příhodami tohoto kavalíra, stíhaného nesnázemi ve všem svém podnikání.“ Citováno dle: Tamtéž, s. 228.

²⁷ LEDÍNSKÁ, Hana. Zámecká knihovna v Děčíně a její likvidace. In *Knihovna: Vědeckoteoretický sborník*, roč. 8, . Praha : SPN, 1971, 57–78.

²⁸ Tamtéž, s. 68.

²⁹ NAVRÁTILOVÁ, Vanda. *Thun-Hohensteinská děčínská knihovna (dějiny, vývoj, současnost)*. Diplomová práce, obhájená na Pedf Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, vedoucí práce PhDr. Alena Richterová, CSc. Ústí nad Labem 2005.

vývoje až do současnosti, v edici zpřístupňuje některé inventáře knihovny, k práci byl využit archivní materiál „Rodinného archivu Thun-Hohensteinů“ a „Ústřední správy, Klášterec“.

Předkládaná klasifikační práce upozorňuje na osud Otokara Kruliše-Randy (1890–1958), jednoho z nakupujících soukromníků na aukcích zámecké knihovny. Lze konstatovat, že literatura mapující jeho život není nijak obsáhlá. Při výzkumu bylo využito cenných rad a znalostí pracovníků Státní vědecké knihovny v Plzni a Státního oblastního archivu v Plzni, pobočka Klášter u Nepomuka.³⁰

Předkládaná práce se bude snažit postihnout vliv instituce fideikomisu a jeho právního zrušení na zacházení s knihovnou v meziválečném období. Ve svém příspěvku se fideikomisu věnoval právní historik Valentin Urfus,³¹ jenž se zabýval historickým vývojem a vazbami na právní ustanovení mimo území monarchie. Upozorňoval na přebírání některých právních norem ze staršího španělského práva. Věnoval se diskuzím kolem opakovaných návrhů na zrušení institutu fideikomisu, které gradovaly ve druhé polovině 19. století a vyvrcholily jeho úplným zrušením v roce 1924. Právě poslední léta platnosti fideikomisu a jeho zánik se staly námětem pro příspěvek Jiřího Georigeva.³² V článku se snažil vyvrátit stereotypy, jež o vázanosti fideikomisu panovaly a v propagandě končícího 19. století a počínajícího 20. století byly dále upevněny.³³

1.3 Prameny

„Rodinný archiv Dietrichsteinů“ je ve správě Moravského zemského archivu v Brně. Jedná se o rozsáhlý archiv, jehož základem je archiv svobodného pána Adama (1527–1590) a jeho bratra kardinála Františka Dietrichsteina (1570–1636). O systematizaci a uspořádání archivu se snažilo několik archivářů, často byla tato funkce spojena s pozicí zámeckého knihovníka. Archiválie týkající se dietrichštejnského fideikomisu jsou uloženy ve fondovém oddělení „Hlavní registratury“. Ve fondovém oddělení „Dvorní, hlavní a domácí pokladna“ jsou deponovány písemnosti k zámku s příslušenstvím včetně inventáře a stavebních účtů a také archivu a knihovny.³⁴ Vzhledem k tématu předkládané práce, která se vztahuje

³⁰ Jmenovitě PhDr. Marie Hálové a Mgr. Jakuba Mírky. Na tomto místě bych jim ráda poděkovala za trpělivost a ochotu, se kterou zodpovídali mé dotazy.

³¹ UFRUS, Valentin. Rodinný fideikomis v Čechách. In *Sborník historický* 9. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 193–237.

³² GEORGIEV, Jiří. České fideikomisy v posledních letech své existence. (Poznámky k aspektům archivním a právním). In *Paginae historiae. Sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha : Státní ústřední archiv, 2001, s. 71–97. ISBN 80-85475-78-2.

³³ V roce 1881 bylo v Čechách 11, 3 % fideikomisů (58 fideikomisů na 220 statcích s výměrou 579 219 ha), na Moravě se jednalo o 8, 2 % (18 fideikomisů na 59 statcích s 177 539 ha) a ve Slezsku šlo jen o 5 fideikomisů čítajících 20 statků o 17 161 ha. GEORGIEV, J. České fideikomisy..., s. 72.

³⁴ Pod inventárními čísly 8 367–8 414. OBRŠLÍK, Jiří, ŘEZNÍČEK, Jan, VOLDÁN, Vladimír. *Rodinný archiv Ditrichštejnů*. I. díl. Brno : St. oblastní archiv Brno, 1982, s. 20.

k třicátým létům, se archivní materiál téměř nezachoval. V rodinném fondu se dochovala kompletní korespondence o pořádání archivu a knihovny mezi knížetem a historikem Matyášem Kochem z let 1849–1854.³⁵ Dále je zde uložena pozdravná adresa knihtiskaře z roku 1862.³⁶ Za zmínku jistě stojí i katalog knihovny knížete Alexandra z roku 1872 ve formě rukopisného sešitu.³⁷ Ve fondu „registratury Ditrichštejnů“ je uložen Katalog přírodnin, které byly uloženy v knihovně.³⁸

Pro účely této práce najde využití rodinné ujednání o vystoupení z fideikomisu.³⁹ Přínosné se pro zpracování daného tématu taktéž jeví archiválie uložené ve fondu „Rodinný archiv Belcrediů“, konkrétně se jedná o návrh na úsporná opatření v Mikulově⁴⁰ a bilance výnosů velkostatku Mikulov za léta 1933/1934, tedy za roky, kdy proběhly aukce.⁴¹ Pro nového kurátora byl v roce 1934 pořízen seznam fideikomisního jmění v Rakousku po Hugovi-Mensdorff-Pouillym.⁴²

Mezi instituce, jež sledovaly aukce mikulovské zámecké knihovny, patřila Veřejná a universitní knihovna v Praze. V archivu Národní knihovny ČR, její současné nástupkyně, lze dohledat výroční zprávy za léta 1933, 1934 sestavené jejím ředitelem Janem Emlerem, a dále korespondence, již knihovna o aukcích vedla, převážně s Knihovnou Univerzity Komenského v Bratislavě. Jedná se o neuspořádaný fond, v němž lze vyhledávat pomocí věcného rejstříku a čísel jednací. Bohužel slibně vypadající číslo jednací 1116, jež by datově odpovídalo dražbě ve Vídni, se v příslušném kartonu nenalézá.

Většina fideikomisů spadala pod zemský soud, v jehož archivních pomůckách lze jednotlivá svěřenectví dohledat, i když na základě zákona č. 130/1930 Sb. z. a n., *kterým se doplňují a mění některá ustanovení zákonů o soudním řízení ve věcech občanských a o řízení exekučním*,⁴³ měla být agenda převedena do spisoven okresních soudů. Jelikož ale toto přenesení agendy vyvolalo komplikace se zemsko deskovými záležitostmi (rozsáhlá dokumentace u Vrchního zemského soudu a v Zemských deskách na sebe navazuje) nikdy nebyla dokončena. Ústavní poměry v roce 1848 vyvolaly změnu soudní praxe a na základě

³⁵ Moravský zemský archiv (MZA), fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 2256, sign. 1096a Korespondence knížete s Kochem o pořádání knihovny (1848-1854), kt. 548.

³⁶ Tamtéž, inv. č. 2562, sign. 1368 Pozdravná adresa knihtiskaře (1862), kt. 606. Viz Příloha č. 1.

³⁷ Tamtéž, inv. č. 2572, sign. 1378 Katalog knihovny knížete Alexandra (1872), kt. 612.

³⁸ MZA, fond Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 6929, sign. 100a Katalog přírodnin v knihovně, kt. 1110.

³⁹ MZA, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 2099, sign. 985 Zřeknutí se nástupnictví ve fideikomisu (rodinná smlouva), kt. 527.

⁴⁰ MZA, fond Rodinný archiv Belcrediů – Brno-Líšeň, inv. č. 6530 První návrh projektu na mimořádná úsporná opatření a změny provozu ve vedení hospodářství v Mikulově, kt. 169.

⁴¹ Tamtéž, inv. č. 6531 Bilance výnosů velkostatku Mikulov za rok 1933/34 s poznámkami (1935), kt. 169.

⁴² Tamtéž, inv. č. 6529 Seznamy rakouského fideikomisního jmění podle hlavního inventáře po Hugo kn. Ditrichštejn-Mensdorff-Pouillym, zemř. 20. srpna 1920, k informaci nového kurátora (1934), kt. 169.

⁴³ Zákon č. 130/1930 Sb. z. a n., *ze dne 8. července 1930, kterým se doplňují a mění některá ustanovení o soudním řízení ve věcech občanských a o řízení exekučním*.

císařského rozhodnutí ze dne 14. června 1849, č. 278/1849 ř. z., publikujícího tzv. Zásady nového soudního zřízení v Rakousku, byl podle §§ 23–25 ustanoven Vrchní zemský soud.⁴⁴ Tento soud měl ve své agendě fideikomisní záležitosti.

Ve fondu „Vrchní zemský soud“, jenž je deponován v Národním archivu, jsou uloženy spisy týkající se fideikomisních věcí. Pro tuto práci ale tento fond nenajde většího využití, jelikož více méně shromažďuje dokumenty o majetkoprávních záležitostech, sporech s pachtýři, správci, sousedy a podobně, které svojí povahou spadaly pod Vrchní zemský soud. Dokumenty zde uložené se časově týkají 19. století.

Mezi prameny lze rovněž zařadit aukční katalogy. Ty jsou uloženy v Národní knihovně v příruční knihovně rukopisů. Exempláře zde deponované jsou pro tuto práci přínosné hlavně kvůli rukopisným poznámkám, jež dosvědčují, že s nimi pracovali zaměstnanci Národní knihovny. Jedná se o katalogy týkající se lucernských aukcí.⁴⁵ Pro vídeňskou aukci ve dnech 27. února–1. března 1934 byl vytvořen vlastní katalog s pořadovou číslicí LXI,⁴⁶ jenž je přístupný přes katalog univerzity v Heidelbergu.⁴⁷

O aukcích z let 1933 a 1934 byly publikovány novinové články, nejčastěji v *Lidových novinách*. Tyto statě jsou bohatým zdrojem informací, stejně tak příspěvky uveřejňované bibliofily v období aukcí. Statě o mikulovské knihovně často publikoval Bohumír Lifka, který roku 1934 ve sborníku *Český bibliofil* otiskl studii *Zámecké a palácové knihovny v Čechách*, ve kterém sestavil historicko-topografický přehled. Bohužel tato stať byla uveřejněna bez poznámkového aparátu, tudíž jednotlivé údaje lze těžko ověřit. Dále byly vydány články v *Lidových novinách* (21. listopadu 1933, 21. listopadu 1934 a 1. prosince 1934). Dobovou reflexi a věcné informace o mikulovské knihovně poskytuje též příspěvek Františka Hrubého v *Českém časopise historickém* z roku 1935.⁴⁸ Dále byly aukce komentovány v *Margináliích*, věstníku spolku českých bibliofilů.⁴⁹

⁴⁴ STUPKOVÁ, Marie. *Vrchní zemský soud v Praze (1850–1949)*. Inventář Národní archiv, I. díl, Praha 1982, s. 1.

⁴⁵ *Bibliothek Fürst Dietrichstein Schloss Nikolsburg: Versteigerung am 21. und 22. November 1933*. Lucern : H. Gilhofer, [1933]-1934.

Bibliothek Fürst Dietrichstein II. Theil und anderer Besitz: Versteigerung am 25. und 26. Juni 1934. Lucern : H. Gilhofer & H. Ranschburg, 1934.

⁴⁶ *Österreich und die Nachfolgestaaten, wertvolle Bücher und Handschriften aus der Bibliothek Alexander Fürst Dietrichstein*, Nikolsburg. Wien : Gilhofer & H. Ranschburg, 1934.

⁴⁷ Katalog für den Bibliotheken der Universität Heidelberg [online]. Dostupný z internetu: <http://katalog.ub.uni-heidelberg.de/cgi-bin/titel.cgi?katkey=66989750> [3. srpna 2014].

⁴⁸ HRUBÝ, František. Zpráva o mikulovské zámecké knihovně. *Český časopis historický*, roč. 41. Praha 1935, s. 425–426.

⁴⁹ *Marginálie: Věstník spolku českých bibliofilů v Praze*, roč. 8. Praha : Spolek českých bibliofilů, 1934.

Ve *Vitrince na krásné knihy, vazby a jiné hezké věci* publikoval Bohumír Lifka příspěvek o prodeji zámeckých knihoven.⁵⁰ V tomto článku srovnává soudobé rozprodeje zámeckých knihoven s pohybem klášterních knihovnických fondů po reformách Josefa II. a dále zasazuje prodeje do evropského kontextu. V období po „Velké válce“ byla rozprodána například knižecí Stolbergská knihovna, či liturgické knižní sbírky vévody Roberta z Parmy. Aukci dietrichsteinské rodové knihovny uspořádala vídeňská firma Gilhofer und Ranschburg, jejíž pobočka v Lucernu zajišťovala dle Lifkových údajů také prodej knihoven ruských carů. Autor se snažil sestavit přehled prodaných knihoven, vědomě stranou ponechal případy, v nichž se přesun biblioték konal mezi bývalými šlechtici, či pokud knihovna byla prodána zároveň se zámkem a v něm také zůstala deponována. Pokud si nebyl jist počtem svazků, udává záměrně nižší číslo, než předpokládá, většinou buď 1 000 nebo 2 000 svazků, což je případ knihovny Clam-Martiniče ze Smečna. Uvádí, že celkem bylo prodáno přes 200 000 svazků z českých a slovenských zámků v období zhruba deseti let (cca 1919–1929). Tyto přesuny knihoven dává do souvislosti s dobovými událostmi: zákaz užívání šlechtických titulů,⁵¹ rušení instituce fideikomisu (o kterém bude dále v práci pojednáno) a řadí je do kontextu probíhající pozemkové reformy (případ prodeje Křivoklátské rodem Fürstenbergů). K výše uvedeným hmotným a finančním důvodům přiřazuje dále obecné zadlužení, dávku z majetku a celkovou výši sociálních nákladů. K tomuto poválečnému fenoménu se staví ne zcela odmítavě, případ prodeje knihovny lobkowiczskou sekundogeniturou hodnotí pozitivně, jelikož tento fond byl včleněn do pražské Univerzitní knihovny. Naopak prodej mikulovské bibliotéky nazývá „obecnou a národní škodou“.⁵² Vedle negativního dopadu na stát a potažmo i na regiony, vidí Lifka pozitiva v tom, že knihy, které „představovaly dotud mrtvý, neužitečný komplex, přijdou do rukou skutečných zájemců, [...], neznámé a nepřístupné prameny budou otevřeny studiu vědců a umělců.“⁵³ Na druhou stranu se ale obává, aby se kniha nestala jen předmětem obchodu. Bohumír Lifka po vzniku Československé republiky a v počátcích pozemkové reformy navrhoval zřízení instituce ústřední správy individuálních knižních majetků zámeckých s generálním katalogem sbírek a přidruženou dražebnou duplikátů. Tato instituce nebyla však nikdy zřízena.

⁵⁰ LIFKA, Bohumír. Prodeje zámeckých knihoven. *Vitrinka na krásné knihy, vazby a jiné hezké věci*, roč. 10, Praha, Arthur Novák, 1933, s. 129–132.

⁵¹ Zákon č. 61/1918 Sb. z. a n., ze dne 10. prosince 1918, jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly.

⁵² Citováno dle: LIFKA, Bohumír. Prodeje zámeckých knihoven, s. 132.

⁵³ Citováno dle: Tamtéž.

Ve Vitrínce byl dále uveřejněn příspěvek Josefa Volfa příhodně nazvaný *O knihovně Dietrichsteinské v Mikulově*, jednalo se o výtah z přednášky.⁵⁴ V tomto příspěvku rekapituluje, kteří autoři se mikulovskou knihovnou zaobírali, zpracovávali katalogy a podíleli se na inventarizaci knihovního fondu. Zaměřuje se na prostor, ve které je bibliotéka uložena („velký vysoký barokní sál s předsíní“). Dále udává, že roku 1927 byl částečně státem povolen vývoz inkunábulí z mikulovské knihovny, jednalo se o 53 svazků. Jako celek knihovna obsahovala 606 inkunábulových tisků svázaných ve 496 svazcích, z toho 44 svazků bohemik. Pod pojmem „bohemika“ Volf rozumí nejen díla od českých autorů (Hilarius Litoměřický, Paulus Niavis z Lokte apod.) a vzešlá z tiskáren na českém území, ale rozřazuje je podle původního majitele (klášter augustiniánů v Rokycanech) a podle přípisků a poznámek na okrajích. Z českých tiskáren se jedná o čtyři díla: tři byly tištěny ve Vimperku (u Jana Alacrawa)⁵⁵ a jedno dílo v Brně. Dále se Volf rozepsal o rukopisech, kterých bylo v dietrichsteinské knihovně k roku 1933 celkem 447. Zachovalo se poměrně velké množství tisků z let 1500–1550, jež pochází převážně ze sbírek Hofmanna z Grünbüchlu, většinou označených jeho exlibris na přidešti. Podle Volfa v roce 1933 knihovna patřila k „nejvzácnějším kulturním pokladům moravským.“⁵⁶

⁵⁴ VOLF, Josef. *O knihovně Dietrichsteinské v Mikulově. Vitrínka na krásné knihy, vazby a jiné hezké věci*, roč. 10. Praha : Arthur Novák, 1933, s. 99–103.

⁵⁵ Johann Alacraw je nejstarší známý jménem působící tiskař v Čechách, pocházel z Německa, v roce 1484 působil v jihočeském Vimperku. Po roce 1484 o jeho působení nemáme zprávy. In VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha : Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2006, s. 46. ISBN 80-7277-312-7; CHYBA, Karel. *Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Praha : Památník národního písemnictví, 1966, s. 46.

⁵⁶ VOLF, J. *O knihovně...*, s. 102–103.

2 Právní institut fideikomisu a dobový kontext

„Zciziti sbírky takových předmětů, archivy a knihovny nebo jednotlivé věci z nich není dovoleno bez souhlasu ministerstva školství a národní osvěty.“

179/1924 Sb., zákon ze dne 3. července 1924 o zrušení svěřenství, § 17⁵⁷

2. 1 Fideikomis

Fideikomis znamená rodinné svěřenství. V Rakouském císařství byl zakotven v paragrafech 618–645 obecného zákona občanského z roku 1811 (č. 946 Sb., z.) nařízení, jímž se jisté jmění prohlašuje za nezczitelný statek rodiny.⁵⁸ Fideikomis znamenal právní prostředek zajišťující celistvost určitého majetku v rukách jedné rodiny, popř. rodu.⁵⁹ Šlechtici majetek vázali fideikomisem, jelikož pro rodinné hospodaření v dalších generacích přinášel výhody.

Základ této instituce se odvozuje z donačního a lenního práva kastilského. Na území Českého království se začal uplatňovat od 17. století, své vzory hledal ve španělském majorátu. Naopak městské právo se inspirovalo římským právem. O přebírání těchto vzorů a právních norem ze španělského a římského do českého práva blíže pojednává článek právníka Valentina Urfuse otištěný ve *Sborníku historickém* v roce 1962.

V českém prostředí se rodinný fideikomis začal zřizovat po bitvě na Bílé hoře.⁶⁰ Do té doby se v českých zemích uplatňovala instituce rodinné nedílnosti, která se postupem času dostala do krize a přestala vyhovovat změnám v hospodaření feudálních velkostatků.⁶¹ Princip rodinné nedílnosti byl odstraněn v roce 1627 v Obnoveném zřízení zemském. První majoráty podle španělského vzoru zřizovala v českém království pobělohorská usedlá šlechta podle Obnoveného zřízení zemského a jeho pozdějších úprav. Tyto majoráty byly běžně označovány jako fideikomis. Rodinné fideikomisy se zřizovaly především v okruhu dvorské šlechty. Základem trůnního práva byl fideikomis učiněn Ferdinandem II.⁶²

Fideikomis představoval výsadu, která byla vázána na souhlas panovníka. Zřízení fideikomisu znamenalo i zvýšení prestiže rodu, udělení fideikomisu bylo privilegiem

⁵⁷ Zákon č. 179/1924 Sb. z. a n., ze dne 3. července 1924 o zrušení svěřenství.

⁵⁸ ŠOLLE, V. Fideikomisy a jejich současná archivní problematika, s. 104.

⁵⁹ UFRUS, V. Rodinný fideikomis v Čechách, s. 194.

⁶⁰ Tamtéž, s. 202.

⁶¹ Tamtéž, s. 205.

⁶² Tamtéž, s. 206.

zvláštního vyznamenání či mimořádné odměny.⁶³ Nejen ke zřízení rodinného fideikomisu bylo zapotřebí královského souhlasu, ale i ke každé konkrétní dispozici fideikomisní podstatou. Pokud byl fideikomis zřízen bez královského souhlasu, platil jako pouhá fideikomisní substitute a jen do prvního stupně, tudíž se nejednalo o plnoprávný rodinný fideikomis. Čas od času se totiž stávalo, že některý šlechtic koncipoval svůj testament jako základ fideikomisu bez potřebného souhlasu panovníka, což v praxi přinášelo řadu problémů. Proto byly normy upravující zřizování fideikomisu (Obnovené zřízení zemské, Deklamatoria a novely z r. 1640) doplněny o předpisy, které upravovaly sporné body.⁶⁴ Původně byl držitel fideikomisu zároveň označován i za vlastníka, ale postupně došlo k právním úpravám a v pozdějších právních kodifikacích (rakouský obecní zákoník z r. 1811) se již rozlišovalo mezi pojmy vrchního a užitkového vlastnictví: za „*subjekt vrchní vlastnictví byl pokládán celý rod reprezentovaný všemi žijícími příslušníky, za nositele užitkového vlastnictví uživatel fideikomisu.*“⁶⁵ Majetková podstata spočívající v nemovitém vlastnictví představovala tzv. reálný fideikomis, dále existovaly fideikomisy peněžní a smíšené, do nichž spadaly věci nemovité spolu s finanční částkou, kapitálem.⁶⁶ Z movitých věcí se často jednalo o šperky, knihovny či soubory obrazů, které ovšem nemohly existovat jako samostatné fideikomisy, nýbrž pouze doplňovat reálný, popř. pekuniární (peněžní) fideikomis.⁶⁷ Poté, co zákonodárny sbor schválil návrh na založení fideikomisu, spis, ke kterému byl přiložen seznam jmění, byl poslán k příslušnému soudu, který vypracoval tzv. hlavní inventář. Vždy po úmrtí držitele se zřizovaly běžné inventáře, podle hlavního inventáře se zjišťovalo, co tvoří podstatu fideikomisu a která část majetku není vázána fideikomisem.⁶⁸

V roce 1881 bylo v Čechách u pozemkové držby 11,3 % fideikomisů (58 fideikomisů na 220 statcích s výměrou 579 219 ha), na Moravě se jednalo o 8,2 % (18 fideikomisů na 59 statcích s 177 539 ha) a ve Slezsku šlo jen o 5 fideikomisů čítajících 20 statků o 17 161 ha.⁶⁹

Po rozpadu habsburské monarchie a vzniku samostatné Československé republiky byl podán návrh na zrušení fideikomisu Revolučním národním shromážděním v roce 1919 (návrh sociálně demokratického poslance B. Bradáče). Osnova zákona byla připravena v létě 1921, držitel fideikomisu se měl stát jeho platným vlastníkem. Další osnova zákona byla přednesena v roce 1923, obsahovala ustanovení: držitel fideikomisu se měl dohodnout s čekateli o jeho zrušení, pokud k dohodě nedošlo, připouštěla se v omezeném rozsahu platnost dědické

⁶³ Tamtéž, s. 197.

⁶⁴ Tamtéž, s. 209.

⁶⁵ Citováno dle: Tamtéž, s. 198.

⁶⁶ GEORGIEV, J. České fideikomisy..., s. 71.

⁶⁷ Tamtéž, s. 74.

⁶⁸ Tamtéž, s. 75.

⁶⁹ Tamtéž, s. 72.

posloupnosti podle zásad fideikomisiární substituce. Tento návrh byl v roce 1924 přijat,⁷⁰ z jeho znění je vidět, že byl daleko mírnější, než první návrhy a v podstatě vycházel vstříc bývalým šlechticům.

V zákonu č. 179/1924 Sb. se v paragrafu 17 řešila otázka „zajištění sbírek a předmětů umělecké nebo dějinné ceny, archivů, knihoven a registratur, které jsou příslušenstvím svěřenských statků, do doby, než bude zákonem upravena ochrana památek vůbec.“ Ministerstvo školství a národní osvěty mělo na své náklady nařídit sepsat jejich seznam znalci na základě soupisů, založených ve svěřenských spisech anebo při inventuře svěřenského majetku upotřebených. Zcizení sbírky cenných předmětů, archivů a knihoven nebo jednotlivých věcí z nich nebylo dovoleno bez souhlasu ministerstva školství a národní osvěty. Zákaz u vývozu byl obsažen v nařízení Národního výboru ze dne 29. října 1918, č. 13 Sb. z. a n. Ustavovalo se, že pokud přestoupí vlastník vydaná nařízení, může být jmenovanými politickými úřady uložen peněžitý trest do 100.000 Kč nebo vězení do tří měsíců.⁷¹

V případě mikulovské knihovny archivář a registrátor dietrichsteinské knihovny Karel Wenzelides zastával názor, že knihovna nepatří do svěřenectví a kladl knihovníkovi Janu Hitschmannovi za vinu, že do něj byla v roce 1810 z největší části pojata. Wenzelides knihovnu pokládal za „zčásti nebo zcela neplodný kapitál“.⁷² Tento jeho názor se ale v následujícím století ukázal jako nepravdivý, kdy se prodej knihovny stal zdrojem příjmů pro rodinu Dietrichsteinů.

Právní zrušení instituce fideikomisu v roce 1924 umožnilo prodej jednotlivých knih z mikulovského zámku. I přestože se následné právní normy snažily zamezit vývozu cenných předmětů, v tomto případě knih, do zahraničí, aukce mikulovské knihovny byly uspořádány rakouskou společností a mimo území Československé republiky.

2. 2 Postavení bývalé šlechty v meziválečném období

Mezi badatelsky atraktivní témata se od devadesátých let dvacátého století řadí výzkum postavení a ekonomických aktivit šlechty habsburské monarchie v republikánském zřízení. Vznik Československé republiky předznamenal zánik institutu šlechtictví. Nobilita, vnímána jako opora monarchie, po přijetí zákona 61/1918 Sb. z. a n., o zrušení šlechtických titulů, poklesla legislativně i formálně mezi řadové obyvatelstvo země.

⁷⁰ Jedná se o zákon č. 179/1924 Sb., ze dne 3. července 1924 o zrušení svěřenství.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Citováno dle: TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 40.

Politická elita nově deklarovaného československého národa se stavěla k bývalé šlechtě jako k cizímu prvku, a to i přes účast některých šlechtických rodů při budování Národního muzea jakožto zcela české instituce. Tento vztah se veřejně prezentoval v republikánské propagandě, kdy se o šlechtě hovořilo jako o „*neštěstí a bídě českého lidu, a posléze i hrobu české samostatnosti*.“⁷³ Ve spisu Karla Marušáka o šlechtě se uvádělo, že „*vždy a ze všeho těžili jen pro své nenasytné kapsy*.“⁷⁴ Do dějin českého národa podle autora šlechta zasahovala negativně: „*Vládychtivé a nesnášenlivé šlechtě katolické děkujeme za to, že v r. 1556 byli do Čech k ‚nápravě‘ lidu povoláni ‚jezuité‘, tento zfanatizovaný vyvrhel kněžské inteligence*.“⁷⁵ Takové byly názory vyhraněnějších politiků či spisovatelů. Názorový proud byl širší, mezi zastánce šlechty se řadil historik Josef Pekař, ve spisu proti pozemkové reformě několikrát upozornil na kulturní přínos šlechty: „*...o kladení základů k dalšímu samostatnému vývoji české kultury, vývoji, k němuž šlechta (probuzená k zájmu o věc národní novou Evropou, podobně jako byla před 200-300 lety touže Evropou od národního odvrácena) přispěla mnohonásob, s všestranností a v rozsahu, jež buď jak buď zasluhují vděku a uznání*.“⁷⁶

Bývalá šlechta svoji politickou moc obrátila směrem k udržení majetku proti probíhající pozemkové reformě a začala se sdružovat ve svazech – Svaz československých velkostatkářů či Verband der deutschen Grossgrundbesitzer. Český Svaz se snažil vyjednávat s vládou a různými dohodami získat ústupky v záboru půdy, kdežto taktikou německého Svazu bylo přenést problematiku na mezinárodním fórum a využít zahraničních styků a intervencí. Pro úplnost je třeba dodat, že ačkoliv se jednalo o šlechtické organizace, členy se stávali i větší pozemkový vlastníci bez dlouhého rodokmenu.

Jako sociální vrstva se bývalá šlechta snažila udržovat svoji výlučnost, již projevovala velkými lovy, šlechtickými kluby – například Jockey Club ve Vídni. Někteří šlechtici vstupovali do spolků, např. v roce 1928 vznikl Deutscher Verein für Familienkunde für die Tschechoslowakische Republik, v následujícím roce byla založena Rodopisná společnost Československá. Mezi členy byli například Czernin, Fürstenberg, Kinský, Lobkowicz, Schwarzenberg, Harrach, Thun-Hohenstein a další.⁷⁷

Přesto jednou z hlavních překážek ve vztahu bývalé šlechty a Československé republiky zůstávala pozemková reforma. V popřevratových letech byla atmosféra velmi

⁷³ Citováno dle: MARUŠÁK, Karel. *Šlechta, velkostatek a pozemková reforma*. Brno : A. Piša, 1919, s. 5.

⁷⁴ Citováno dle: Tamtéž, s. 12.

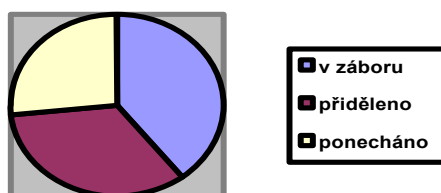
⁷⁵ Citováno dle: Tamtéž, s. 15.

⁷⁶ Citováno dle: PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha : Vesmír, 1923, s. 13.

⁷⁷ DOLEŽAL, Jiří. Úvahy o šlechtě v časech První republiky, *Svědectví – čtvrtletník pro politiku a kulturu* 20, číslo 77. Paříž : Svědectví, 1986, s. 42–44.

vypjatá a docházelo k útokům ze všech stran veřejného mínění, postupem času se situace uklidňovala. V celém Československu bylo záboru podrobena 4 020 169 ha veškeré půdy (bez Podkarpatské Rusi se jednalo o 3 782 798 ha).⁷⁸ V roce 1930 bylo přiděleno novým nabyvatelům 1 366 835 ha, původním vlastníkům ponecháno 1 083 080 ha, v záboru zbývalo 1 598 470 ha.

Graf č. 1: Stav pozemkové reformy v roce 1930

Zdroj: VOŽENÍLEK, Jan. *Předběžné výsledky pozemkové reformy*, Praha : Tiskárna Rolnické tiskárny, 1930, s. 7.

Tato atmosféra také mohla sehrát roli při rozhodování bývalých šlechticů, zda na území Československé republiky zůstat, či některé majetky odprodat a přesídlit do zahraničí. Transformace státního zřízení byla na vymezení se vůči bývalé šlechtě a katolické církvi vystavěna.

⁷⁸ VOŽENÍLEK, Jan. *Předběžné výsledky pozemkové reformy*. Praha : Tiskárna Rolnické tiskárny, 1930, s. 6.

3 Dějiny mikulovské knihovny

„Obě knihovny dospěly v Mikulově v různých dobách k svému nejvyššímu rozkvětu a patřily jako takřka úplné soubory lidského vědění a kultury několika minulých století k nejvýznamnějším a největším soukromým knihovnám nejen na Moravě, ale i v širokém evropském okruhu.“

Miroslav Trantírek⁷⁹

3.1 Dietrichsteinové - majitelé knihovny

Rodina Dietrichsteinů pochází z oblasti dnešních Korutan a svůj původ dovozuje až do počátku minulého tisíciletí.⁸⁰ V 16. století vznikla mikulovská větev rodu. Adam z Dietrichsteina získal panství Mikulov v roce 1575. Jeho syn, kardinál František Serafinský z Dietrichsteina (1570–1635), proslul jako zakladatel knihoven.⁸¹ Mikulovskou knihovnu nechal uspořádat jezuitou Jiřím Dingenauerem, který ji roku 1614 zkatologizoval.⁸² V roce 1627 byl o katalogizaci knihovny požádán znovu.⁸³ Nejspíše v té době byly archiv a knihovna deponovány ve stejné místnosti, jelikož se do archivu dle katalogu dostala i některá literární díla. O pracích v knihovně a archivu bohužel nic bližšího nevíme, jen to, že musely být dokončeny do 4. listopadu 1631, kdy Dingenauer zemřel.⁸⁴

Majetek přešel na Františkova synovce Maxmiliána (1596–1655), který byl v roce 1631 povýšen do knížecího stavu.⁸⁵ V průběhu 17. a 18. století rodina zažívala vzestup jak společenský, tak i ekonomický. Dietrichsteinové získali například Boskovice. Od roku 1769 používal Karel Maxmilián (1702–1784) erb a jméno svého děda Jiřího Kryštofa Pruskovského z Pruskova, který byl posledním svého rodu. Rodina se od té doby psala Dietrichstein-Proskau.⁸⁶

V další generaci rodina osobou Jana Křtitele Karla (1728–1808) zdělila majetek vymřelých hrabat Leslie, a to Nové Město nad Metují, opět se jménem a erbem, rodový titul tedy zněl Dietrichstein-Proskau-Leslie. Posledním Dietrichsteinem po meči byl Mořic Jan Nepomuk (1775–1864), který zdělil majetek vymřelé hollenburské větve Dietrichsteinů.

⁷⁹ Citováno dle: TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 1.

⁸⁰ MAŠEK, Petr. *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. Praha : Mladá fronta, 2003, s. 65. ISBN 80-204-1049-X.

⁸¹ Tamtéž, s. 66.

⁸² OBRŠLÍK, J., ŘEZNÍČEK, J., VOLDÁN, V. *Rodinný archiv...*, s. 21.

⁸³ V dopise z 26. 7. 1627 psal kardinál Dingenauerovi, aby s několika pomocníky přišel na pár dní, dal do pořádku knihovnu a archiv a založil jejich katalogy. Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž, s. 22.

⁸⁵ MAŠEK, P. *Modrá krev...*, s. 66.

⁸⁶ Tamtéž.

Mořic byl pobočníkem císaře Františka, prefektem dvorské knihovny a ředitelem dvorních numizmatických sbírek. Přežil svého bezdětného syna Mořice Jana (1801–1852) i svého staršího bratra Františka Josefa (1767–1854).⁸⁷

Jediný syn Františka Josefa, kníže Josef (1795–1858), měl čtyři dcery, mezi které rozdělil dietrichsteinský majetek. Čtvrtá⁸⁸ dcera Alexandrina (1824–1906) se provdala za hraběte Alexandra Mensdorf-Pouilly (1813–1871),⁸⁹ jemu bylo roku 1869 císařem potvrzeno dědictví jména, erbu a titulu vymřelých Dietrichsteinů. Kníže Alexandr byl roku 1864 císařem Františkem Josefem I. jmenován ministrem zahraničí.⁹⁰ Jeho potomci v primogeniturní linii získali jméno kníže z Dietrichsteina na Nikolsburgu (Mikulově), hrabě Mensdorff-Pouilly.⁹¹ Tento manželský pár měl dva syny, Alberta Viktora (1861–po 1944), který působil jako diplomat na pařížské mírové konferenci,⁹² a staršího Huga Alfonse (1858–1920), jenž se oženil s ruskou kněžnou Olgou Alexandrovou Dolgorukovovou (1873–1946). Jejich jediný syn Alexandr (1899–1964) byl posledním nositelem jména Dietrichstein.⁹³

3.2 Knihovna

Zámecká knihovna v Mikulově se původně skládala ze dvou velkých knižních celků: prvotní (označována za starou) ditrichsteinská „kardinálská“ knihovna, která byla v roce 1645 ukořistěna Švédy, a knihovna, která byla soustředěna teprve po třicetileté válce a nakonec v roce 1933 a 1934 rozprodána Dietrichsteiny v aukcích.⁹⁴

V 16. století projevil zájem o knihy svobodný pan Adam, což je možno považovat za základ mikulovské knihovny.⁹⁵ V jeho odkazu pokračoval Adamův syn kardinál

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ V Maškově publikaci *Modrá krev* je uvedena jako čtvrtá dcera, Slabáková ji ve svém příspěvku označuje za druhorozenou dceru. SLABÁKOVÁ, Radmila. Archivní pozůstalost rodu Mensdorff-Pouilly v Čechách a na Moravě. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Fakulta Philosophica, Historica* 27. Olomouc : Vydavatelství univerzity Palackého, 1996, s. 121. ISBN 80-7067-833-X.

⁸⁹ Rod Mensdorff-Pouilly pochází z Francie, z krajů Barrois, Champagne a Lotrinska. Patří ke staré francouzské šlechtě a svůj původ může v přímé linii dokazovat od r. 1397. V r. 1790 členové mladší větve rodu Pouilly odešli do emigrace a pod jménem Mensdorff-Pouilly se usadili v Rakousku. Už s titulem hrabě v roce 1839 získali inkolát a usadili se v Čechách a na Moravě. SLABÁKOVÁ, Radmila. Archivní pozůstalost ..., s. 117.

⁹⁰ ŽUPANIČ, Jan, STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*. Praha : Aleš Skřivan ml., 2001, s. 78. ISBN 80-86493-00-8.

⁹¹ MAŠEK, P. *Modrá krev...*, s. 68.

⁹² ŽUPANIČ, J., STELLNER, Fr. *Encyklopedie. ...*, s. 79. Zde také autoři uvádějí jako rok úmrtí 1945 a o smrti bývalého hraběte: „*Sklonek života strávil Albert ve Vídni, kde zemřel krátce po ukončení druhé světové války ve velmi nutných podmínkách. V okupovaném městě, kde se nedostávalo nejen místa a léků, chyběla i místa v nemocnicích. Starý hrabě tak byl před svojí smrtí nucen sdílet lůžko s jiným pacientem.*“

⁹³ MAŠEK, P. *Modrá krev...*, s. 68.

⁹⁴ TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské ...*, s. 1.

⁹⁵ OBRŠLÍK, J., ŘEZNÍČEK, J., VOLDÁN, V. *Rodinný archiv...*, s. XIX. Adam knihy studoval, což dokazují jeho vlastnoruční poznámky v knihách. Exlibris Adamovy sbírky knih: „Auxilium meum a Domino“. TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 7.

František,⁹⁶ který, jak již bylo výše naznačeno, se zajímal o uspořádání knihovny. Ale tato tzv. starší knihovna se v dubnu 1645 stala švédskou válečnou kořistí: knihy a rukopisy byly zkatalogizovány, zabaleny do 49 beden (sudů) a odvezeny do Švédska.⁹⁷

Poté byla knihovna prázdná až do převzetí tzv. hofmannské knihovny, což se podle Trantírkovy publikace stalo v roce 1688. Hofmannská knihovna byla rodovou knihovnou Hofmannů z Grünbüchlu (rod pocházející ze Štýrska), kteří v 16. a 17. století sídlili na Moravě a v Čechách. Původ této knihovny lze vysledovat již v 16. století (základ položil Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu). Knihovna se dostala do rukou rodiny Dietrichsteinů, jelikož kardinál Ferdinand byl poručíkem Jany Xaveriae a Marie Alžběty, rozených Hofmannové z Grünbüchlu, které v roce 1678 darovaly rodovou knihovnu svému poručíkovi „z vděčnosti, že jejich majetek nejen uchoval, ale i rozmnožil.“⁹⁸ Ještě před tím, než byla knihovna předána do majetku Dietrichsteinů, musela být na rozkaz císaře prohlédnuta brněnskými jezuiti, kteří ji měli očistit od kacířských knih. Vyřadili 842 svazků, které jsou dodnes uloženy v olomoucké vědecké knihovně.⁹⁹ Kardinál Ferdinand obě dívky provdal za členy mikulovské a štýrské větve Dietrichsteinů. V roce 1769 Dietrichsteini zdědili knihovnu vymřelého příbuzného rodu Pruskovských z Pruskova. V době převzetí měla tato knihovna na 6 500 katalogizovaných svazků.¹⁰⁰ Pruskovská knihovna byla poslední velkou knižní sbírkou, která spolu s hofmannskou knihovnou a menšími knižními sbírkami byla zapsána do prvního soupisu mikulovské zámecké knihovny, jenž byl pořízen na počátku 19. století. Obsah hofmannské knihovny byl dán evangelickou konfesí, naopak pruskovská se soustředila na katolickou literaturu.

⁹⁶ Za kardinála se knihovna rozrůstala, do knihovny se dostávaly knihy jemu věnované, v roce 1616 výhodnou výměnou byla přivtělena knihovna žďárského kláštera a také v téže době zakoupil knihovnu Jakuba Malipiera v počtu asi 50 svazků. Po bitvě na Bílé hoře získal kardinál pod cenou, darem anebo konfiskacemi knihovny (např. nákup konfiskovaného statku Podolí a Podolíčkou, knihovna Jana Staršího Kobylky z Kobylí, knihovna panství Dolní Kounice, Moravská Třebová, valdštejnská knihovna a archiv z Brtnice, zakoupení knihovny olomouckého kanovníka Hieronyma Picinarda,...). Kardinálovo exlibris : „Ex Bibliotheca Cardinalis et Principis a Dietrichstain“. TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 8–11.

Dále o knihovně vznikla diplomová práce PARMA, Tomáš. *Mikulovská knihovna Františka kardinála Dietrichštejna a její zánik r. 1646*, Diplomová práce, obhájená na Katedře církevních dějin a křesťanského umění, Univerzity Palackého v Olomouci, vedoucí práce Prof. Miloslav Plojs. Olomouc 2004.

⁹⁷ TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 11.

⁹⁸ Citováno dle: Tamtéž, s. 17.

⁹⁹ Pk., J. Nekrolog dietrichštejnské knihovny, s. 3. Fyzický výzkum stavu hofmannské knihovny ve Vědecké knihovně v Olomouci provedla Kateřina Hausnerová a dospěla k číslu 212 knih, viz HAUSNEROVÁ, K. *Ferdinand Hofmann...*, s. 51, na s. 56 udává 209 starých tisků a tři rukopisy.

¹⁰⁰ TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 25. Knihy z této knihovny mají dvojí exlibris, jedno z r. 1695, druhé z 1708. „Podle testamentu Jiřího Kryštofa II. Pruskovského dědila po vymření mužského potomstva jeho rodu pruskovský majorát včetně knihovny jeho dcera Karolina Maxmiliána, provdaná hr. Ditrichštejnová, a její mužští potomci...“, Citováno dle: Tamtéž, s. 28.

V listopadu roku 1808 navštívil Mikulov František I.,¹⁰¹ který se zajímal o rukopisy v knihovně. Po této návštěvě nařídil panující kníže František Josef, aby jeho sekretář Alef pořídil zvláštní seznam. Jelikož Alef neovládal český jazyk, měl mu při pořádání soupisu pomoci tehdejší zámecký archivář Jan Hitschmann. Tento seznam byl vyhotoven za velice krátkou dobu – jeden měsíc, a tomu odpovídala i úroveň a důvěryhodnost seznamu.¹⁰² Soupis zachytil 440 rukopisných svazků, v pozdějších dobách počet vzrostl jen nepatrně na konečný stav 459 svazků. Předchozí archivář Turovský v roce 1788 psal o rukopisech mikulovské knihovny a jeho zásluhou byly uloženy odděleně od tisků ve dvou skříních zámecké knihovny.¹⁰³

K 1. listopadu 1806 byl správou knihovny pověřen Jan Hitschmann, který měl ve své správě i sbírku minerálů a archiv. Dále byl ustanoven i registrátorem, ucházel se o funkci zámeckého hejtmana, ale tato pozice byla obsazena bývalým komorníkem probošta A. Faschingem. Podle účtářenských register byl Hitschmannovi vyměřen plat 1 171 zl. 50 kr. ročně, k ruce měl jednoho kancelistu Hellingera.¹⁰⁴ Hlavní náplní Hitschmannovy práce bylo uspořádání archivu a navrzení jeho třídění, na což ale nebyl patřičně vzdělán. O pozici archiváře se ucházel pouze s motivací vylepšit své hmotné zajištění, takže se s problémy setkával již v počátcích své práce. Při systemizaci v roce 1808, která proběhla po smrti majitele panství a nástupu nového knížete Františka Josefa do čela rodu, byl Hitschmann spolu s Hellingerem propuštěn, proti čemuž se oba ke knížeti odvolali a následně byli do funkcí znovu přijati. Podle nového dekretu měl Hellinger připravit návrh, jak jednotně uspořádat archivy na všech panstvích.

V roce 1809 došlo k obsazení mikulovského zámku francouzskou armádou, která po bitvě u Wagramu proměnila zámek v hlavní armádní lazaret. Velitel de Santé chtěl zabrat i prostory knihovny, tento jeho záměr ale překazil zákrok knížete u maršála Davouta. Díky tomu se okupaci podařilo zvládnout vcelku bez ztrát. V roce 1810 byla Hitschmannovi nařízena inventarizace knihovny, v této době byl přeložen Hellinger. Jako pomocníci byli vybráni František Hain a mikulovský důchodní písař Josef Klausowitz. V roce 1811 byl prací archivního kancelisty pověřen Leopold Muška. Dále bylo nařízeno rozdělení registratury od archivu.¹⁰⁵ Knížetem byl vypracováním soupisu mikulovské knihovny pověřen zámecký

¹⁰¹ František I. vykonal též návštěvu Klementina, kde si roku 1804 prohlížel skříně s inkunábulemi, viz CERMANOVA, Iveta, MAREK, Jindřich. *Na rozhraní křesťanského a židovského světa*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2007, s. 88. ISBN 978-80-7050-520-5.

¹⁰² Tamtéž, s. 30. Trantírek ve své studii o mikulovské knihovně cituje ze zpráv zasílaných Alefem knížeti, např. že „dosud našel jen takové rukopisy, které nemají zcela žádnou ani archeologickou, ani vědeckou cenu.“

¹⁰³ Tamtéž, s. 32.

¹⁰⁴ OBRŠLÍK, J., ŘEZNÍČEK, J., VOLDÁN, V. *Rodinný archiv* ..., s. XXXIII.

¹⁰⁵ Tamtéž.

archivář a knihovník J. Hitschmann, tento soupis byl zřizován při soudní inventuře dietrichsteinského svěřenectví. Hitschmann při vypracování inventáře použil makuláře starých soupisů knihovny z r. 1738, přebral i jejich věcné dělení. Dále předpokládal, že se jedná o „kardinálskou knihovnu“, přitom tato knihovna byla z Mikulova odvezena v roce 1645 Švédy. Proto prohlásil inventované knihy a rukopisy za jedinou součást svěřenství, ačkoliv se jednalo o sbírky hofmannské knihovny. Tato nepřesnost se tradovala i v dalších zpracováních (katalog mikulovské knihovny kanovníka Neuhaus).¹⁰⁶

Hlavním registrátorem byl ustanoven Karel Wenzelides, který považoval za těžko proveditelné rozdělení registratury a archivu. Jeho jmenováním se cítil osobně uražen Jan Hitschmann, který proto ztěžoval Wenzelidovi jeho práci například tím, že mu neposkytoval dostatek informací. Kníže se nakonec o rozdělení registratury a archivu přestal zajímat, tudíž nadále fungovaly společně. Osobní spor mezi oběma pracovníky vyvrcholil v roce 1817, kdy byla Wenzelidovi předána správa knihovny. Hitschmann bránil kanovníkovi Neuhausovi v její nové inventarizaci. Dne 21. prosince 1818 Jan Hitschmann zemřel.¹⁰⁷

Mikulovský kanovník Jan Nepomuk Neuhaus uspořádal první celkový katalog mikulovské zámecké knihovny. Zajímavé je, že vytvořením katalogu nebyl úředně pověřen. K této práci se dostal již v září 1812, kdy pomáhal archiváři Hitschmannovi. Ten si jeho bezplatné spolupráce cenil a navrhl knížeti, aby jako odměnu za tuto práci dostal faru. Na to ale kníže nereagoval. Neuhaus se chtěl pustit do nové klasifikace knih zámecké knihovny a pořídil katalog podle „bibliografického systému abbé Denise, užívaného ve vídeňské císařské knihovně“. Prvně zpracoval kartotéční lístky knih. Na inventarizaci pracoval více jak dva roky, poté svoji práci přerušil a nechtěl dále spolupracovat s archivářem Hitschmannem, v roce 1816 nabídl spolupráci hlavnímu registrátorovi a pozdějšímu mikulovskému zámeckému archiváři Karlu Wenzelidovi. Opět se pustil do práce a hledal vhodné prostory pro uložení knihovny (např. navrhoval upravit konírnu v horním zámku), v té době ale byl jmenován na faru ve Znojmě (kde působil od ledna 1817). Neuhaus i přesto pracoval na katalogu, navrhl rozdělení knihovny do osmi věcných skupin, které bylo přijato. Neuhausovi byla přiznána odměna 100 zl. Jelikož proti Neuhausovi po předcházejících neshodách Hitschmann nepřátelsky vystupoval, ztratil svoji pozici dozorce nad knihovnou a místo něj byl jmenován hlavní registrátor Wenzelides. V první polovině února 1818 Neuhaus katalog dokončil. Tento čtyřsvazkový katalog je dnes uložen v zámecké knihovně v Mikulově, celkem zachycuje 9 753 běžných čísel a dodatků.¹⁰⁸

¹⁰⁶ TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 32.

¹⁰⁷ OBRŠLÍK, J., ŘEZNÍČEK, J., VOLDÁN, VI. *Rodinný archiv*, s. XXXV.

¹⁰⁸ TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 34–37.

V prosinci 1843 v mikulovské knihovně bádala historik Antonín Boček, který vyřídil a ukradl dva pergamenové listy.¹⁰⁹ Poté byl obnoven přísný zákaz vstupu do archivu.¹¹⁰ Boček pořídil seznam rukopisů mikulovské knihovny o 295 číslech, zachytil ty, které se týkaly moravských dějin a literatury.¹¹¹

Karel Wenzelides odešel na odpočinek k 1. lednu 1848 a místo něj byl knihovníkem a archivářem jmenován justiciář mikulovského panství August Kromp. Ten se účastnil známého sjezdu ve Frankfurtu, kam byl zvolen za německé liberály.¹¹² V době jeho nepřítomnosti ho zastupoval Wenzelides. August Kromp neměl o archiv a knihovnu zájem, tak nakonec v roce 1850 přešel do státních služeb. Poté byl uspořádáním knihovny a archivu pověřen publicista a historik Matyáš Koch. Ihned po svém příchodu do Mikulova se Koch dostal do konfliktů s úředníky mikulovského panství. Největší spory vedl s hlavním registrátorem Brunem. Koch byl pověřen i katalogizací knihovny, které se věnoval, a z toho důvodu nedokončil uspořádání archivu. Matyáš Koch po rozporech s ostatními úředníky odešel ze služby knížete¹¹³ a v roce 1859 byl správou knihovny pověřen Kochův největší „nepřítel“ Bruno. V té době bylo panství v poručenské správě. Za nezletilé dědičky ji vykonával Alfréd hrabě Hatzfeld-Weissweiler. Bruno se soustředil více na práci archiváře a na pořádání archivu nežli na knihovnickou práci. V listopadu 1885 Bruno odcházela na odpočinek a archiv s knihovnou předal penzionovanému adjunktovi Domáciho, dvorního a státního archivu ve Vídni Vilémovi Klerachovi.¹¹⁴

Knihy přijaté do knihovny po roce 1850 byly zprvu ukládány odděleně a zpracovávány jako samostatné celky. V letech 1849–1850 byla získána Weintridtova knihovna.¹¹⁵ Jeho knihovna čítající 1 578 děl v cca 1 750 svazcích byla po smrti majitele zakoupena knížetem Josefem z Dietrichsteina za 300 zlatých.¹¹⁶ Abecední katalog knihovny sestavil A. Brun v roce 1872. Při dražbě mikulovské knihovny v roce 1933 byla Weintridtova knihovna zmenšena na polovinu. Ve druhé polovině 19. století získali Dietrichsteinové piaristickou knihovnu a tzv. Haluškovu knihovnu. Knihy z těchto dvou knihoven většinou nejsou

¹⁰⁹ Blíže viz MZA, fond Rodinný archiv Ditrichštějnů.

¹¹⁰ TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. XXXVIII.

¹¹¹ Tamtéž, s. 39.

¹¹² OBRŠLÍK, J., ŘEZNÍČEK, J., VOLDÁN, VI. *Rodinný archiv ...*, s. XXXIX.

¹¹³ Koch v únoru 1854 dokončil první svazek katalogu knihovny, byl vypracován na základě dokonalejšího a úplnějšího katalogu Neuhausova. Do konce roku dokončil i druhý svazek. Tento katalog obsahuje 9 532 inventárních čísel jejích prvotisků a knih. Později byl doplněn na 9 536 inventárních čísel. TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 46–47.

¹¹⁴ OBRŠLÍK, J., ŘEZNÍČEK, J., VOLDÁN, VI. *Rodinný archiv ...*, s. XLIV.

¹¹⁵ TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 42. V. Weintridt (1778–1849) byl kaplan u vídeňského dvora a profesor náboženských věd na univerzitě ve Vídni, v letech 1843–1849 působil jako probošt v Mikulově.

¹¹⁶ Tamtéž.

označeny exlibris.¹¹⁷ Do mikulovské zámecké knihovny přibyla soukromá knihovna Alexandra z Dietrichsteina-Mensdorff-Pouilly (1813–1871) po jeho smrti. Tato knihovna podle katalogu čítala na 1 321 čísel, její katalog byl pořízen archivářem a knihovníkem Brunem.

Na počátku 20. století se v letech 1900–1907 podílel na katalogizaci a zpracování knihovny knihovník R. Pindter. Červeně vyznačil signatury na hřbetech a uvnitř knih, toto značení ale není na rukopisech. Z některých prvotisků a knih vyřezával přívazky a zlomky, aby si usnadnil jejich zpracování. Vydal abecední katalog prvotisků, který obsahoval 785 tisků v 528 svazcích z let 1462–1500. Katalogy vydával tiskem a tak se knihovna dostala do širšího povědomí a byla jí věnována badatelská pozornost.¹¹⁸ Pindterův nástupce Albert Rille založil lístkový katalog knihovny. Posledním knihovníkem byl Josef Matzura, a to v letech 1910–1936. Pořídil nový rukopisný seznam prvotisků, podle kterého bylo v knihovně celkem 903 kusů prvotisků v 602 svazcích.¹¹⁹

Lze předpokládat, že knihovna byla i po aukcích doplňována, jelikož v Mikulově lze dohledat například v roce 1938 vyšlý Katalog der archivalischen Ausstellung im Mährischen Landesarchiv od Bertholda Bretholze.¹²⁰ Stejně tak je na zámku uložen katalog z roku 1935 s názvem Katalog der Sammlungen für Plastik und Kunstgewerbe,¹²¹ či katalog z výstavy zbraní z Albertiny.¹²² Rodina nejspíš sledovala i další aukce pořádané firmou Gilhofer und Ranschburg. Na zámku lze totiž dohledat aukční katalog této firmy z roku 1936.¹²³ Jako mimořádně zajímavou bychom mohli hodnotit skutečnost, že se v knihovně nacházejí aukční katalogy z období druhé světové války (aukční síně Dorotheum).¹²⁴ Rodina nejspíše tedy sledovala dražby i v následujících letech, či jim antikváři katalogy ze zvyku posílali.

¹¹⁷ TRANTÍREK, M. *Dějiny...*, s. 44. Halaškovská knihovna vznikla sběratelskou činností piaristy Františka Ignáce Halašky (1780–1847), který byl pedagogem, publikoval v oblasti matematiky a zejména astronomie.

¹¹⁸ TRANTÍREK, M. *Dějiny...*, s. 48; PINDTER, R. *Die Incunabulen in der Fideicommiss – Bibliothek des Fürsten Dietrichstein auf Schloss Nikolsburg*.

¹¹⁹ TRANTÍREK, M. *Dějiny...*, s. 48–49.

¹²⁰ SCHLAUCHOVÁ, M. *Muzeologická literatura...*, s. 21. V lokálním katalogu vedeno pod číslem 4070.

¹²¹ Tamtéž, s. 32; PLANISCIG, Leo, KRIS, Ernst. *Katalog der Sammlungen für Plastik und Kunstgewerbe*. Wien : Kunsthist. Museum, 1935. V lokálním katalogu pod číslem 4896.

¹²² SCHLAUCHOVÁ, M. *Muzeologická literatura...*, s. 33; GROSZ, August, THOMAS, Bruno. *Katalog der Waffensammlung in der Neuen Burg Schausammlung*. Wien : Kunsthist. Museum, 1936. V lokálním katalogu pod číslem 4918.

¹²³ SCHLAUCHOVÁ, M. *Muzeologická literatura...*, s. 37; *Antiquitäten, Gemälde und Kunstgegenstände aus einem nachlass und Anderem Privatbesitz Gemälde u. Antiquitäten aus Wiener patrizierbesitz*. Wien : Auktionshaus für Altertümer Glückselig, 1936. V lokálním katalogu pod číslem 5953.

¹²⁴ SCHLAUCHOVÁ, M. *Muzeologická literatura...*, s. 38; Grosse Auktion im Franz Josef Saal. *Dorotheum Wien Versteigerungsabteilung 153*. Wien 1940. V lokálním katalogu pod číslem 6225; Grosse Auktion im Franz Josef Saal. *Dorotheum Wien Versteigerungsabteilung 155*. Wien 1941. V lokálním katalogu pod číslem 6226; Kunstauktion 5. 6. und 7. Dezember 1940. *Dorotheum Wien 462..* Wien 1940. V lokálním katalogu pod číslem 6227.

Na zámku v Mikulově je v současné době uloženo 11 666 svazků z dietrichsteinské knihovny.¹²⁵ Dále knihovna obsahuje další svazky z Jaroslavice, z Moravských Budějovic a z Plavče. Michaela Schlauchová v diplomové práci uvádí, že v současné době je v knihovně uloženo 59 rukopisů (J. Cejpek udává 60 rukopisů)¹²⁶, prvotisků uvádí 27 (Cejpek udává 330 prvotisků!)¹²⁷. Rukopisy po druhé světové válce byly spolu se zestátněným archivem uloženy v Moravském zemském archivu v Brně. V sedmdesátých letech byly vráceny zpět na zámek a uloženy ve velkém knihovním sále. Dne 18. května 2000 byla knihovna zpřístupněna veřejnosti jako součást prohlídkové trasy. V současné době zámek v Mikulově spravuje Regionální muzeum v Mikulově.

Rozpadem knihovního celku došlo k rozptýlení nejcennějších knih (jak po fyzické, tak po obsahové stránce), a tak unikla například i některá v té době nepoznaná bohemika. Bibliotéka měla cenu jako celek vzniklý organickou činností, jenž v současné době v jeho úplnosti není možno rekonstruovat a poznat.

Význam knihovny z dnešního hlediska lze hodnotit jen stěží, jelikož z původní dietrichsteinské knihovny se zachovalo torzo. Tato bibliotéka uložena na zámku v Mikulově je podle počtu vzniku diplomových prací vděčným badatelským námětem. V posledních letech byl proveden průzkum muzeologické literatury obsažené v knihovním fondu, v současné době je snaha vytvořit elektronický katalog knihovny, jehož částečným výstupem je diplomová práce zabírající se tvorbou katalogu. Ke studijním a badatelským účelům knihovnu využívají vedle studentů a historiků též zaměstnanci Regionálního muzea v Mikulově.¹²⁸

3.3 Aukce v letech 1933 a 1934

Po úmrtí Huga Dietrichsteina v roce 1920 byla v letech 1924–1925 provedena soudní inventura. Ta vycházela z inventáře z roku 1907, který udával celkem 9 532 tištěných a 469 psaných knih, dohromady cca 10 000 svazků. Sbírká byla oceněna na 44 160 Kč. Ocenění prováděli znalci – dva němečtí knihkupci z Mikulova a Brna. Takovéto odhady byly prováděny za účelem zdanění, což může vysvětlovat nízkou odhadní cenu, kterou nelze srovnat s hodnotou, na kterou byla knihovna vyčíslena v době aukce.¹²⁹

¹²⁵ SCHLAUCHOVÁ, M. *Muzeologická literatura...*, s. 13.

¹²⁶ CEJPEK, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2002, , s. 148. ISBN 80-246-0323-3.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ PENNOVÁ, L. *Katalogizace...*, s. 5.

¹²⁹ TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 50.

Vídeňská firma Gilhofer und Ranschburg uspořádala v Lucernu ve dnech 21. a 22. listopadu 1933 aukci, kdy bylo vybráno 776 vzácností. Cena byla odhadnuta na 1 730 000 Kč.¹³⁰ Tato částka byla počítána jako 266 150 švýcarských franků.¹³¹ V souvislosti s touto aukcí byl vydán katalog, který obsahoval stručné dějiny knihovny a bibliografický popis vybraných vzácností. Vyvolávalo se v polovičních cenách. Mezi kupci byly nejčastěji západoevropské antikvariáty, hlavně londýnský Goldschmidt. Hrubá tržba byla cca 240 000 švýcarských franků. Některé rukopisy, obzvláště bohemikálního charakteru, nedovolil stát vyvézt. Aby nedocházelo k vývozu cenných děl vysoké kulturní hodnoty, byl už předtím formulován § 17 zákona o zrušení fideikomisu.¹³² Ale i přesto uniklo asi 30 v té době známých bohemikálních rukopisů a tisků.

Firma Gilhofer und Ranschburg byla založena v roce 1883 ve Vídni Hermannem Gilhoferem, o rok později byl jako společník přibrán Heinrich Ranschburg. V letech 1923–1925 založili společníci pobočku antikvariátu a aukční síně v Lucernu.¹³³ Pro mikulovskou zámeckou knihovnu uspořádali celkem dvě aukce: v Lucernu ve dnech 21.–22. listopadu 1933 se jednalo o aukci č. XI. Ve dnech 27. února–1. března 1934 ve Vídni byly prostřednictvím aukce nabídnuty tisky a rukopisy. Druhá část aukce mikulovské zámecké knihovny se konala v Lucernu ve dnech 25.–26. června 1934, aukce č. XIII. Pro tyto aukce byly vyrobeny bohatě vypravené katalogy.¹³⁴ Tento aukční dům jistě dlouhodobě Dietrichsteinové znali, jelikož v knihovně je dodnes uložen aukční katalog z března 1909.¹³⁵ Rodina jistě měla přehled i o jiných aukčních domech, v zámecké knihovně je například deponován katalog knihkupce R. Leviho.¹³⁶

Ředitel pražské univerzitní knihovny Josef Emler zajel do Lucernu z mezinárodních knihovnických porad v Avignonu a na aukci pořídil latinskou Alexandreidu z pol. 15.

Pro srovnání lze uvést příklad pražské lobkowiczské knihovny z doby po smrti Auguta Longina († 1842), v inventáři jsou vzácné iluminované rukopisy oceňovány mizivými částkami. Inventář uložen v Národní knihovně, sign. XXIII A 15.

¹³⁰ Zajímavé je zkusit se zamyslet nad cenou a hodnotou koruny v této době. Jedná se totiž o období třicátých let, kdy probíhala tzv. velká hospodářská krize. Peníze znamenaly méně než ve dvacátých letech. Srov. PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. I. díl. Brno : Doplněk, 2004, s. 314–315. ISBN 978-80-7239-228-5.

¹³¹ *Marginálie: Věstník spolku českých bibliofilů v Praze*, roč. 8, 1934, s. 18.

¹³² Zákon č. 179/1924 Sb., ze dne 3. července o zrušení svěření.

¹³³ OPPITZ, U.-D. *Die deutschsprachigen...*, s. 192.

¹³⁴ Viz příloha č. 2.

¹³⁵ SCHLAUCHOVÁ, M. *Muzeologická literatura...*, s. 23. V lokálním katalogu vedeno pod číslem 4431. Jednalo se o dražbu uměleckých předmětů a knih německého knihovníka a historika umění Wilhelma Ludwiga Schreibera.

¹³⁶ Tamtéž, s. 36; *Verzeichnis des antiquarischen Bücherlagers von R. Levi, Buchhändler und Antiquar in Stuttgart*, (Rok není uveden). V lokálním katalogu pod číslem 5470.

století¹³⁷ pro jím vedenou instituci. Otokar Kruliš-Randa vyslal svého knihovníka Antonína Grunda, který zakoupil tři rukopisy z rokycanského kláštera a pět vzácných tisků (např. Alakraw a Kralická bible z r. 1596). Antikvářka Taussigová také vyslala svého zástupce a ten zakoupil některé knihy (v Margináliích ve zprávách o této aukci se konkrétní tituly neuvádí). Národní muzeum se aukcí nejspíše přímo neúčastnilo, archivní materiál svědčí o zájmu pouze skrze Otokara Kruliše-Randu.¹³⁸ Tento stav je vzhledem ke způsobu akvizice knih v Národním muzeu pochopitelný: například v roce 1933 bylo z celkových 14 592 svazků získáno koupí 675 svazků.¹³⁹ V období po druhé světové válce se původně mikulovské knihy do Národního muzea dostaly ze sbírky Otokara Kruliše-Randy.¹⁴⁰

Stát z dietrichsteinské knihovny koupil sbírku bohemikálních rukopisů, celek, který byl v roce 1916 popsán Adolfem Paterou. Památkový úřad nedovolil, aby byly vyvezeny unikátní cizí prvotisky z domácího majetku, které nebyly uloženy jinde v Československé republice. Odborná veřejnost litovala úniku rukopisu sv. Remigia¹⁴¹ z rokycanského kláštera a rukopisného výkladu Humberta de Romanis na reguli sv. Augustina z roku 1406 taktéž z rokycanského kláštera a dvou vimperských prvotisků z dílny Alakrawowy: Alberta Magna¹⁴² a Solilokvia, tedy Samomluvy, Aurelia Augustina¹⁴³. V roce 1933 byly známe další exempláře v Praze u premonstrátů na Strahově, v univerzitní knihovně a v knihovně Národního muzea a v Olomouci ve Studijní knihovně. Podle Dokoupilova seznamu z mikulovské bibliotéky přešlo 207 svazků inkunábulí do brněnské knihovny, 331 děl jednotlivých tisků.¹⁴⁴ Bohumír Lifka ve svém novinovém článku konstatuje, že ředitelé největších veřejných knihoven Emler a Volf pro záchranu knihovny vykonali propagaci a intervencemi vše, co bylo v jejich silách, a to zdaleka nestačilo. Kritizuje, že nebylo možno uvolnit milion z miliardové Půjčky práce. Lituje, že Československá republika nezakoupila

¹³⁷ Uložena pod signaturou VI G 21 v dnešní Národní knihovně, podle dnešního stavu poznání je kladena krátce po roce 1400.

¹³⁸ Archiv Národního muzea (ANM), fond Registratura Národního muzea, kt. 124. Dopis o vrácení zápůjčky seznamu knih z Mikulova, datován 23. srpna 1934, podepsán Josef Volf.

¹³⁹ Tamtéž, Zpráva o postupu inventarizace a katalogizace tisků a rukopisů v knihovně Národního muzea, datováno 23. ledna 1934.

¹⁴⁰ Národní muzeum má mikulovské knihy na těchto signaturách: 1 B 5, 1 B 10, 1 C 7, 1 E 45, 1 E 59, 1 E 78, 1 E 78, 2 B 5, 2 B 14, 2 C 5, 2 C 15. Za poskytnuté informace děkuji PhDr. Petru Maškovi

¹⁴¹ Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein%20Remigius&id=SCHOENBERG_5290& [7. ledna 2015].

¹⁴² Incunabula Short Title Catalogue [online]. Dostupný z internetu: <http://istc.bl.uk/search/search.html?operation=record&rsid=150298&q=0> [7. ledna 2015].

¹⁴³ Incunabula Short Title Catalogue [online]. Dostupný z internetu: <http://istc.bl.uk/search/search.html?operation=record&rsid=150298&q=1> [7. ledna 2015].

¹⁴⁴ DOKOUPIL, Vladislav, ed. *Soupis prvotisků z fondů Univerzitní knihovny v Brně*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 5.

mikulovskou knihovnu, kterou mohl po vyloučení bohemik, prostřednictvím aukce taktéž zpeněžit. Udává, že knihovna původně obsahovala 30 000 svazků.¹⁴⁵

Podle článku Antonína Grunda taktéž vyšlého v *Lidových novinách* se kromě několika svazků na aukci v Lucernu prodalo téměř vše, i když pod odhadní cenou.¹⁴⁶ Jen u pár kusů byla cena překročena, stalo se tak u pergamenového německého pasionálu z poloviny 14. století¹⁴⁷ s tužkovými kresbami na deskách (pravděpodobně rakouského původu), jenž byl prodán za 1 850 švýcarských franků, přičemž se původně cena odhadovala na 750. Amisův Stricker a Rudolf von Ems: 'Barlaam und Josaphat',¹⁴⁸ tedy středohornoněmecký rukopis na pergamenu s jemnými iniciálovými kresbami, byl prodán za 4 600 šv. franků, i když odhadní cena činila 1 800. Dále opisy Terentiových komedií v opisech od humanisty Hieronyma Münzera z let 1460–1473¹⁴⁹ za 610, odhadní cena byla 360. Dalším velmi cenným dílem byl rukopis *Sachsenspiegel* (Saské zrcadlo) ve třech svazcích z druhé poloviny 15. století,¹⁵⁰ který byl prodán za 900, což bylo o 100 šv. franků, více, než činila odhadní cena. Naopak hluboko pod cenou byly prodány např. homilie Řehoře Naziánského, za které bylo utrženo 2 500, i když se původně odhadovalo 6 000, či Johanes Damascenus¹⁵¹ byl prodán za 1 500, ač se původně odhadovaly 4 000. Původně osm knih Starého zákona oceněných na 6 000, bylo prodáno za 2 600, původní rukopis ulmského dominikána Felixe Fabri *Descriptio Teutoniae, et Nationis Sueviae et civitatis Ulmae* z konce 15. století¹⁵² oceněno na 1 500, bylo nakonec prodáno za pouhých 250 šv. franků. Mezi největší zklamání celé aukce ale patřily dražby:

¹⁴⁵ LIFKA, B. Dietrichsteinská knihovna, s. 7.

¹⁴⁶ Článek Antonína Grunda Dražba mikulovské knihovny. *Lidové noviny: Kulturní kronika*, ranní vydání 1. prosince 1933, roč. 41, číslo 602, s. 9.

¹⁴⁷ Marburger Repertorium: Deutschsprachige Handschriften des 13. und 14. Jahrhunderts [online]. Dostupný z internetu: <http://www.handschriftencensus.de/5458> [7. ledna 2015]. Dnes: München, Staatsbibl., Cgm 7369

¹⁴⁸ Stricker: Kleinere Reimpaardichtungen, dnes uloženo: Cologny-Genf, Bibl. Bodmeriana, Cod. Bodm. 155 [online]. Dostupný z internetu: <http://www.handschriftencensus.de/4654> [7. ledna 2015].

¹⁴⁹ Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein&id=SCHOENBERG_5295& [7. ledna 2015].

¹⁵⁰ Marburger Repertorium: Deutschsprachige Handschriften des 13. und 14. Jahrhunderts [online]. Dostupný z internetu: <http://www.handschriftencensus.de/12343> [7. ledna 2015]. Privatbesitz Heinrich Köpp, Oberndorf am Neckar bzw. Stuttgart, ohne Sign. (1) dnes ztracen.

Marburger Repertorium: Deutschsprachige Handschriften des 13. und 14. Jahrhunderts [online]. Dostupný z internetu: <http://www.handschriftencensus.de/12334> [7. ledna 2015].

Marburger Repertorium: Deutschsprachige Handschriften des 13. und 14. Jahrhunderts [online]. Dostupný z internetu: <http://www.handschriftencensus.de/12331> [7. ledna 2015].

Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein&id=SCHOENBERG_5307& [7. ledna 2015].

¹⁵¹ Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein&start=25&id=SCHOENBERG_5315& [7. ledna 2015].

¹⁵² Nepodařilo se identifikovat.

raného opisu z 10. století kapitulárií Karla Velikého v redakci Ansagisově,¹⁵³ který se původně cenil na 10 000 a nakonec byl vydražen za pouhých 4 200 šv. franků, a nejdražší kus aukce původně na 15 000 oceněný řecký evangeliář z počátku 12. století s celostránkovými ilustracemi ve skvělé byzantské vazbě byl prodán za 6 500 šv. franků.¹⁵⁴ Antonín Grund toto podcenění ve svém článku vysvětluje poklesem zájmu amerického trhu, který dříve býval hlavním odbytištěm. V celé aukci převládal zájem o obrazovou formu knihy nad obsahovou a tiskařskou stránkou. To lze předvést na biblích, které překročily odhadní částky: polyglota plantinská z roku 1572 se prodala za 1 150, ačkoliv se původně odhadovala na 600. Dále byly ceněny knihy z lékařského oboru a exaktních věd, o které byl velký zvláště sběratelský zájem (dílo Konstantina Africana¹⁵⁵ prodána za 1 800 – původně odhadováno 800; gynekologický rukopis Guaineriův cca z roku 1450 prodán za 950, odhadován na 500). Judaica s cennými medicínskými soubory rukopisů udržela odhad.¹⁵⁶

V článku příhodně nazvaném *Nekrolog mikulovské knihovny*, uveřejněného v *Lidových novinách* 21. listopadu 1933, autor píše zdánlivě bez citového zabarvení, ale se znatelným přídechem hořké ironie, popisuje dějiny knihovny a na závěr konstatuje, že „*knihy mikulovské knihovny rozlétnou se do světa. Zbude jen krásný, pilně vědecky zpracovaný a bohatě ilustrovaný aukční katalog.*“¹⁵⁷

Na aukci se objevilo nejméně 30 rukopisů a tisků českého původu, ačkoliv měly být z aukce vyloučeny. Pouze devět se jich vrátilo zpět do Čech.¹⁵⁸ Z dražby ve dnech 27. února až 1. března 1934 uskutečněné ve Vídni získala pražská univerzitní knihovna dva exempláře pražských kaligrafických sborníků předloh písma ABC-Buch Petra Franzy a Küsela Berky z počátku 19. století.¹⁵⁹ Pražský sběratel získal tři rukopisy z rokycanského kláštera předhusitské provenience (např. pergamenový rukopis Remigia z 11. století)¹⁶⁰ a pět vzorně

¹⁵³ Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein&id=SCHOENBERG_5289& [7. ledna 2015].

¹⁵⁴ Nepodařilo se identifikovat.

¹⁵⁵ Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein&start=50&id=SCHOENBERG_42782& [7. ledna 2015].

Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein&start=125&id=SCHOENBERG_197832& [7. ledna 2015].

¹⁵⁶ GRUND, A., Dražba mikulovské knihovny, s. 9.

¹⁵⁷ Citováno dle článku Pk., J. Nekrolog dietrichštejské knihovny, s. 3.

¹⁵⁸ GRUND, A., Dražba mikulovské knihovny, s. 9.

¹⁵⁹ *Marginálie: Věstník spolku českých bibliofilů v Praze*, roč. 8, 1934, s. 46.

¹⁶⁰ Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein%20Remigius&id=SCHOENBERG_5290& [7. ledna 2015].

uchovaných tisků (např. Kralická bible z r. 1596).¹⁶¹ Antonín Grund se ve svém novinovém článku táže „jsou-li stát i země Morava v tak těžké peněžní tísní, že nemohly zachrániti humanistickou knihovnu z doby Rudolfa II. jako celek [...], proč bohemika, i když jsou v některé veřejné knihovně, nebyla nabídnuta ke koupi českým sběratelům.“¹⁶² Dále se pozastavuje nad místem konání aukce a zvažuje, že lepší by bylo uspořádat aukci v Praze. Takto stát přišel o dražební dávky a užitek z pobytu návštěvníků aukce. Situace, kdy český majetek je nakupován na mezinárodním trhu za ceny přiměřeně zvýšené, označuje za groteskní.¹⁶³ Přestože tento článek vznikl pod přímým vlivem aukce mikulovské knihovny, nelze Grundovy argumenty o promarnění finančního zisku pro stát brát na lehkou váhu. Přihlédneme-li k tomu, že se aukce konala v období vrcholící hospodářské krize, jistě by příjem z dražby nebyl zanedbatelný.

V případě vídeňské aukce ve dnech 27. února až 1. března 1934 byly ceny vyčísleny v rakouských šilincích. Bez výjimky musely být všechny nákupy zaplacené nejpozději do tří dnů po ukončení aukce. Této aukci předcházela výstava ve dnech 22.–24. února a 26. února 1934. O aukci nebyla veřejnost nijak blíže informována, i ze strany oficiálních institucí (pražská univerzitní knihovna) lze konstatovat poměrně malý zájem. Přestože se aukce konala ve Vídni, nevyslala na ni pražská univerzitní knihovna svého zástupce.¹⁶⁴

Později zpracované dějiny mikulovské knihovny hodnotí její rozprodej na aukcích kriticky. Trantírek ve své publikaci dochází k závěru, že knihovna bývala hodnocena „ze zorného úhlu feudálů a její dějiny měly, a často musely, přispívat k jejich vlastní oslavě. Z toho důvodu nebylo žádoucí, aby byl zaznamenán konečný úpadek, dražby a velikost ztrát mikulovské zámecké knihovny, protože příliš zřejmě dokládají nezáměr posledních Ditrichštejnů o kulturní hodnoty v jejich majetku i jejich pravý poměr k nim.“¹⁶⁵ I v dalších pasážích své práce se vrací k tezi, že Dietrichsteinové nebyli na takové kulturní úrovni, aby ocenili svoji knihovnu.

3.3.1 Aukční katalogy versus dobový tisk

O mínění odborné veřejnosti ve vztahu k aukcím mikulovské zámecké knihovny bylo pojednáno výše. Nyní se zaměříme na konfrontaci dobového tisku a aukčních katalogů. Cílem

¹⁶¹ GRUND, A., *Dražba mikulovské knihovny*, s. 9.

¹⁶² Citováno dle: Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Archiv Národní knihovny (ANK), dopis ze dne 27. února 1934, podepsán Jan Emler, č. j. 492/1934, kt. 1.

¹⁶⁵ Citováno dle: TRANTÍREK, M. *Dějiny mikulovské...*, s. 5.

této části bude poskytnout obraz toho, jak přesně byla soudobá společnost o aukcích dietrichsteinské knihovny informována. Soudobý tisk vypovídá o zájmu o knihovnu jako takovou a dále o sledovanosti aukcí. Aukční katalogy přinášejí pohled odborníků a vnímají bibliotéku jako materiální hodnotu, jež je finančně vyčíslitelná.

V *Lidových novinách* uveřejněný článek Bohumíra Lifky o listopadové aukci v Lucernu uvádí počet dražených knih 756,¹⁶⁶ což lze studiem aukčního katalogu potvrdit, ale výsledné číslo bylo vyšší, jelikož pod čísly 757–795 byla obchodována supplementa (francouzská literatura 16. až 18. století a militária). Na prvním místě Lifka upozorňoval na rukopis z 15. století od dominikána z Ulmu Fabria F. Felixe *Descriptio Teutoniae, et Nationis Sueviae et civitatis Ulmae*, jenž byl v aukčním katalogu uveden pod číslem 20.¹⁶⁷ Vyvolávací cena byla stanovena na 1 500 švýcarských franků. Jak již ale bylo pojednáno výše, Antonín Grund upozornil, že tento rukopis byl nakonec prodán hluboko pod odhadní cenou za 250 švýcarských franků. Lifka dále připomněl, že na aukci byl nabízen i tisk z 16. století od H. Giravy *Dos libros de cosmographia compuestos nuevamente*, v aukčním katalogu pod číslem 57.¹⁶⁸ Odhadní cena činila 2 500 švýcarských franků. Na 2 800 švýcarských franků byla odhadnuta inkunábule *Die wunderbare Meerfahrt des hl. Brandan*¹⁶⁹, zařazena do aukčního katalogu pod číslem 180.¹⁷⁰ Tyto tři položky zařadil Lifka ve své zprávě na první místa. Dále byla vysoko ceněna (na 3 000 švýcarských franků) inkunábule od Aegidia Columny *Hystori wie Troya erstört ward*. (Augsburg, A. Sorg),¹⁷¹ v aukčním katalogu zařazena pod číslo 193.¹⁷² Za rekordních 10 000 švýcarských franků byl nabízen rukopis z 10. století od opata Ansegia *Capitularia Caroli Magni*, v aukčním katalogu zařazen pod číslo 364.¹⁷³ Nakonec byl ale prodán pod odhadní cenou za 4 200 švýcarských franků, jak již bylo výše v souvislosti s Grundovým novinovým článkem připomenuto. Ještě vyšší cenou byl oceněn řecký evangeliář z počátku 12. století na pergamenu s pěti celostránkovými miniaturami, jenž byl odhadnut na 15 000 švýcarských franků, v aukčním katalogu pod číslem 408.¹⁷⁴ Nakonec byl tento evangeliář ale prodán za 6 500 švýcarských franků,

¹⁶⁶ LIFKA, B. Dietrichštejská knihovna, s. 7.

¹⁶⁷ *Bibliothek Fürst Dietrichstein*,... s. 4–5.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 11.

¹⁶⁹ Incunabula Short Title Catalogue [online]. Dostupný z internetu: <http://istc.bl.uk/search/record.html?istc=ib01073000> [7. ledna 2015].

¹⁷⁰ *Bibliothek Fürst Dietrichstein*,... s. 32–33, Příloha č. 3.

¹⁷¹ Incunabula Short Title Catalogue [online]. Dostupný z internetu: <http://istc.bl.uk/search/record.html?istc=ic00777500>, <http://istc.bl.uk/search/record.html?istc=ic00776000> [7. ledna 2015].

¹⁷² *Bibliothek Fürst Dietrichstein*,... s. 36.

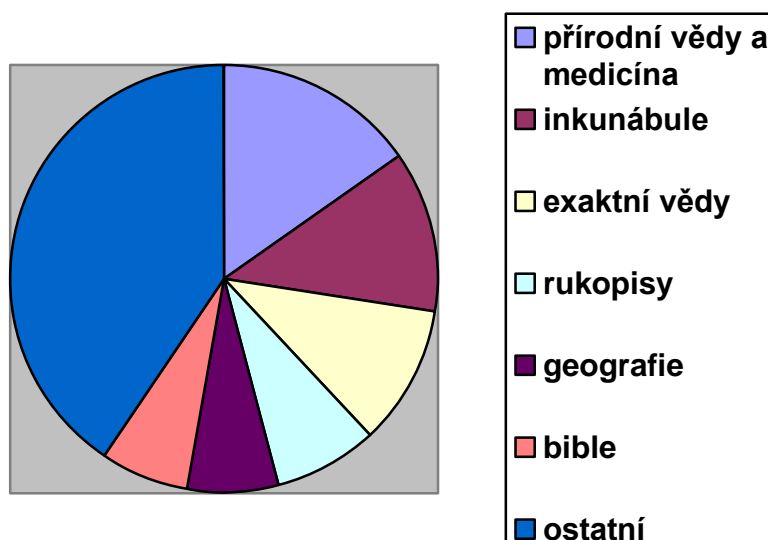
¹⁷³ Tamtéž, s. 69.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 82; Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=gospel%20Dietrichstein&id=SCHOENBERG_113690& [7. ledna 2015].

informoval o tom v novinovém článku Antonín Grund. Podle aukčního katalogu již jiná položka na 15 000 švýcarských franků odhadnuta nebyla.

Nejpočetněji zastoupenou kategorií v aukčním katalogu byly knihy týkající se přírodních věd a medicíny, celkem 116 čísel v katalogu. Dále byly silně zastoupeny inkunábule (91), exaktní vědy (81), rukopisy (58), geografie (52) a bible (51), zbytek tvořily americana (21), helvetiaka (9), hungarika a turcika (10), dějiny (25), heraldika a genealogie (13), francouzské tisky 15. až 17. století (16), italské tisky 16. století (12), německé tisky 16. století (33), španělské a portugalské tisky (8), vazby (6), muzika (14), architektura s ornamentikou a emblematickou (22), hebraika (30), knihy týkající se lovu a koní (18), klasičtí autoři (24), slavik (31) a sbírky (15). V grafu představují položku ostatní.

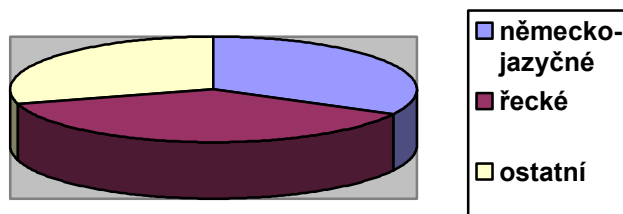
Graf č.2: Kategorie knih v Aukčním katalogu č. XI

Zdroj: Bibliothek Fürst Dietrichstein Schloss Nikolsburg: Versteigerung am 21. und 22. November 1933.

Dále lze na základě aukčního katalogu provést rozbor rukopisů podle tehdejšího stavu poznání. V katalogu se ale mísí jazykové, časové hledisko i provenienční. Rukopisy jsou v katalogu rozděleny na německojazyčné, řecké a ostatní.

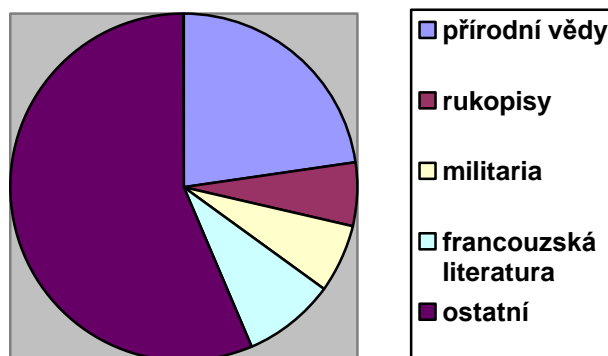
Graf č. 3: Struktura rukopisu v Aukčním katalogu č. XI

Zdroj: Bibliothek Fürst Dietrichstein Schloss Nikolsburg: Versteigerung am 21. und 22. November 1933.

Na druhé části aukce podle aukčního katalogu č. XIII bylo draženo 536 položek plus moderní umění a luxusní tisky (109). Nejvíce byly opět zastoupeny přírodní vědy (122), rukopisy (31), militaria (34) a francouzská literatura (47). Výrazně méně oproti předchozí aukci byla dražena literatura týkající se geografie (25), inkunábulí bylo taktéž méně (16), k prodeji byly nabídnuty tisky 16. století (29), dále architektura (4), Bible (17), účetnictví (13), německá literatura a dějiny (15), emblematika (5), hebraica (13), helvetika (11), hungarika a turcika (13), literatura o lovu a o koních (13), řečtí a římsí klasici (16), italská literatura (12), španělská literatura (9), hudba a divadlo (11), literatura z Provence a cenné vazby (11), slavika (21), sbírkové knihy (22), různé (8) a zajímavou kategorií tvořily kostýmy (18).

Graf č. 4: Kategorie podle Aukčního katalogu č. XIII

Bibliothek Fürst Dietrichstein II. Theil und anderer Besitz: Versteigerung am 25. und 26. Juni 1934.

3.3.2 Kupující Otokar Kruliš-Randa¹⁷⁵

Otokar Kruliš-Randa se narodil 28. dubna 1890 v Praze. Podle názoru poručníka právníka Antonína Randy měl jeho vnuk vystudovat praktický obor, a proto se nechal zapsat na ČVUT na stavební inženýrství.¹⁷⁶ Oženil se v době své vojenské služby v roce 1916 s Helenou Lusumovou a z tohoto svazku se narodily tři dcery. Po válce pracoval pro Báňskou a hutní společnost, v roce 1927 se stal jejím generálním ředitelem.¹⁷⁷ Byl členem řady správních a dozorčích rad, z významnějších jmenujme například členství v představenstvu Živnostenské banky, prezidentství v Československé plavební společnosti, předsednictví ve Svazu majitelů dolů, předsednictví ve firmě Západočeské kaolinky v Praze (od roku 1944 byl předsedou Rakovnických keramických závodů) a v letech 1939–1941 byl předsedou Ústředního svazu československých průmyslníků (resp. Ústředního svazu průmyslu pro Čechy a Moravu). Dále působil v Národohospodářském ústavu při České akademii věd a umění. V roce 1940 rodina zakoupila velkostatek Defurovy Lažany v okrese Klatovy. V roce 1941 byl zbaven významných hospodářských funkcí. Po válce byl obviněn ze spolupráce s nacisty, ale nakonec byl zproštěn obvinění. Perzekuován byl opět po roce 1948, zemřel ve vězení na Mírově dne 14. února 1958.¹⁷⁸ V roce 1969 byl rehabilitován.

Velkou zálibou Otokara Kruliše-Randy byla jeho knihovna a šachy. Díky svým podnikatelským aktivitám měl dostatečný kapitál, aby se mohl věnovat péči o svoji knihovnu. Jeho bibliofilským zájmem byly hlavně bohemikální rukopisy 14.–15. století, prvotisky, staré tisky, jazykově české tisky a obecněji bohemika 16.–17. století. V roce 1930 byla knihovna přestěhována do Prahy a Kruliš se začal věnovat sbírání tisků z tiskárny Giambattisty Bodoniho.¹⁷⁹ Knihovna byla zpřístupněna badatelům, například ji využíval František Michálek Bartoš. Věhlasná byla i Kruliš-Randova sbírka exlibris.¹⁸⁰ Poté, co byl koupen velkostatek Defurovy Lažany, byla knihovna přestěhována tam.

¹⁷⁵ Příloha č. 4.

¹⁷⁶ GRUND, Antonín. *Otokar Kruliš-Randa bibliofil*. Český bibliofil 11. Praha 1939, s. 89–91.

¹⁷⁷ DRAGON, Michal. *Soupis středověkých rukopisů knihovny Národního muzea*. Praha : Národní muzeum: Scriptorium, 2011, s. 17. ISBN: 978-80-7036-301-0

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Giambattista Bodoni (1740–1813) italský tiskař a písmolijec, v roce 1791 si v Parmě založil vlastní tiskárnu. VOIT, Petr. *Encyklopedie...*, s. 128.

¹⁸⁰ Podrobněji se jí věnuje HÁLOVÁ, Marie, LANGHAMMER, Jan. Knihovna Otokara Kruliše-Randy : ex libris, supralibros a razítka v části Krulišovy knihovny. In *Sborník pro exlibris a drobnou grafiku*. Praha : Spolek sběratelů a přátel exlibris, 2012, s. 48-55. ISBN 978-80-904444-5-4.

Po druhé světové válce byl jeho majetek zkonfiskován.¹⁸¹ Podle svědectví místních občanů se v Defurových Lažanech v době okupace scházeli údajní zrádci a kolaboranti, s nimiž se ale vzhledem ke svému postavení nejspíše musel stýkat (např. Ferdinand Karel Kinský z Horažďovic, František Goldegg z Chanovic, Bedřich Hildebrand z Blatné, Viktor Boos–Waldeck z Oselců) a němečtí důstojníci a úředníci z Klatov. Na konci dubna roku 1945 jej Karel Hermann Frank žádal o pomoc při vyjednávání s americkými a německými jednotkami v Bavorsku. Tento požadavek Otokar Kruliš-Randa odmítl. Jeho případ byl řešen před Národním soudem a výsledkem bylo zproštění obžaloby, ukázalo se, že některá svědectví proti jeho osobě byla zmanipulována. Přesto byl ale v září 1951 vydán výměr o konfiskaci Kruliš-Randova majetku podle dekretu č. 108/1945 Sb.¹⁸² Proti tomuto se Kruliš-Randa odvolal a v květnu 1954 byl výměr zrušen. Na nátlak ONV v Horažďovicích byla otázka konfiskace znovu otevřena a definitivně potvrzena v lednu 1955.¹⁸³

Historická a umělecká knihovna byla převzata 7. srpna 1951 Státní studijní knihovnou v Plzni, jednalo se o 3 582¹⁸⁴ knih včetně stojanů a polic, část knihovny však byla převzata již 30. listopadu 1950 Státním zemědělsko-lesnickým archivem v Horšovském Týně a Státním archivem zemědělským v Praze a převezena do Horšovského Týna a do Hořovic.¹⁸⁵

Při nahlédnutí do fondu Rodinný archiv Randů a Krulišů, jenž je uložen v Národním archivu v Praze-Chodovci, lze konstatovat mimořádný zájem Otokara Kruliše-Randy o knižní aukce. Kartony č. 78 až č. 85 jsou plné různých aukčních katalogů.¹⁸⁶

Na aukcích mikulovské knihovny z českých sběratelů nakoupil knihy i Otokar Kruliš-Randa, kterého zastupoval jeho knihovník A. Grund.¹⁸⁷ F. M. Bartoš udával, že v roce 1934 nakoupil Otokar Kruliš-Randa přes 40 rukopisů na aukcích mikulovské zámecké knihovny.¹⁸⁸ Celkem 24 rukopisů z mikulovské zámecké knihovny se v průběhu 50. a 60. let minulého

¹⁸¹ Průběhu konfiskace se podrobně věnuje příspěvek ŘEHÁČEK, Karel. Konfiskace majetku Otokara Kruliše-Randy a jeho rodiny po roce 1945. In *Sborník prací z historie a dějin umění* 5/2008, Klatovsko. Klatovy : Galerie Klatovy-Klenová : Via artis, 2008, s. 267 – 282. ISBN 978-80-87013-15-1.

¹⁸² V odůvodnění konfiskace se uvádělo: „*Dr. Kruliš-Randa byl po převratu ihned dán do zajišťovací vazby a postaven před Národní soud v Praze, byl však právoplatným rozsudkem z 6. prosince 1946 obvinění zproštěn. Avšak řízení dle dekretu č. 108/45 je povahy deklaratorní a není vázáno na rozhodnutí nebo právních účincích jiných předpisů zákonných, jsouc samostatnou právní normou. Konaným šetřením bylo nezvratně zjištěno, že se dr. Kruliš-Randa dobrovolně a nadměrně stýkal s vlivnými okupanty a kolaboranty, které přijímal a hostil na velkostatku v Defurových Lažanech. Tímto jednáním zajišťoval hmotný prospěch sobě i členům svojí rodiny a to právě v době, kdy celý národ sváděl nelítostný boj s okupanty.*“ Citováno dle: Tamtéž, s. 274.

¹⁸³ Tamtéž, s. 275.

¹⁸⁴ Ohledně tohoto čísla ale nepanuje v literatuře jednoznačná shoda, jak bude dále v příspěvku rozpracováno.

¹⁸⁵ ŘEHÁČEK, K. *Konfiskace...*, s. 276–277.

¹⁸⁶ BRODOVÁ, Libuše, CHAROUS, Jaromír. *Pozůstalost rodiny Krulišovy-Randovy (1851–1950)*. Inventář Národní archiv, Praha 1957.

¹⁸⁷ PETR, Stanislav. Rodové knihovny Ditrichštejnů v Mikulově, jejich osudy a nálezy ditrichštejnských rukopisů v Národní knihovně v Praze. In *Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba: XXIX. Mikulovské sympozium, 11.–25. října 2006*, Brno : Muzejní a vlastivědná společnosti, 2006, s. 254. ISBN 80-86931-22-6.

¹⁸⁸ BARTOŠ, F. M. *Půlstoletí husitského bádání a nové nálezy husitských památek*. Praha : Společnost Husova muzea, 1935, s. 11.

století dostalo do knihovny Národního muzea. Devatenáct jich daroval sběratel O. Kruliš-Randa, dva pocházejí od jiného pražského sběratele Oty Reimana a tři rukopisy byly zakoupeny v pražských antikvariátech. U nich nelze vyloučit, že též náležely do sbírky O. Kruliše-Randy, pro tuto hypotézu ale neexistuje žádný relevantní důkaz. Naopak pro rukopis s textem Husovy postily, traktátem *De norma vivendi* Isidora ze Sevilly a kázáním o sv. Alžbětě Duryňské, jenž je uložen ve Státní vědecké knihovně v Plzni (sign. TV 134225, Y 134225), lze původ doložit, byl zakoupen ze sbírky Kruliše-Randy, ale chybí důkaz, že pochází z mikulovské knihovny.¹⁸⁹

Rukopisy označené Mikulov mají na hřbetě charakteristické štítky mikulovské dietrichštejnské knihovny. S největší pravděpodobností byly všechny zakoupeny při aukcích v letech 1933 a 1934. Michal Dragoun předpokládá, že rukopisy nebyly uloženy na statku v Defurových Lažanech.¹⁹⁰

Prvotisky SVK PK jsou zpracovány v publikaci¹⁹¹ Evy Klausnerové. V předmluvě uvádí stručně souhrnné informace o prvotiscích z knihovny O. Kruliše-Randy z Defurových Lažan.¹⁹² Taktéž uvádí nákup celkem 24 prvotisků pro knihovnu Otokara Kruliše-Randy na aukcích dietrichštejnské knihovny. Tři prvotisky jsou opatřeny přípisem jejich prvního majitele norimberského lékaře Hieronyma Moneataria z 15. století.¹⁹³ Pět prvotisků obsahuje exlibris Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu, jenž žil v době Rudolfa II.¹⁹⁴ Typickou vazbou hofmannské knihovny (zelený pergamen)¹⁹⁵ jsou opatřeny dva prvotisky. Nákup nejméně 23 prvotisků udává Dragounův soupis s odkazem právě na soupis Evy Klausnerové.¹⁹⁶

Na základě rozhodnutí Krajského národního výboru v Plzni č. 9287/51 získala většinu knihovny Státní vědecká knihovna v Plzni. Před tím si Státní archiv v Horšovském Týně vybral pro své potřeby 171 svazků. V roce 1957 byl fond v SVK Plzeň zainventován a sepsán dle přírůstkových čísel, revize ukončená v lednu 2002 vycházela z tohoto soupisu. Podle této revize je rozsah fondu Kruliš-Randa ve Studijní vědecké knihovně Plzeňského kraje 3 804 svazků; 40 svazků je nezvěstných a 49 odepsaných. Při zpracování v padesátých letech minulého století byla knihovna rozptýlena do fondu (nebyla jí přiřazena samostatná signaturní řada), později byl fond stažen na pracoviště historických fondů (tisky do r. 1800) a v hlavním

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 257.

¹⁹⁰ DRAGON, M. *Soupis...*, s. 18.

¹⁹¹ KLAUSNEROVÁ, Eva. *Prvotisky Státní vědecké knihovny v Plzni*. Plzeň : Státní vědecká knihovna, 1990. ISBN 80-85093-02-2.

¹⁹² Tamtéž, s. 11.

¹⁹³ Konkrétně se jedná o č. 128, 210 a 225.

¹⁹⁴ Konkrétně č. 57, 69, 150, 175 a 309.

¹⁹⁵ Odkaz na jméno grünes Buch = zelená kniha.

¹⁹⁶ DRAGON, M. *Soupis...*, s. 19.

skladišti byly knihy vydané od roku 1801 shromážděny do odděleného prostoru. Všem signaturám je předřazeno Y, které nahrazuje neexistující vlastní signaturní řadu.¹⁹⁷

Knihovna z Defurových Lažan byla součástí knihovny Zemědělsko-lesnického archivu v Horšovském Týně.¹⁹⁸ Čítala 843 svazků, z nichž 672 bylo roku 1956 předáno do správy Státní vědecké knihovně v Plzni¹⁹⁹ (dnes Studijní a vědecká knihovna v Plzni) a zbývajících 171 je dosud součástí knihovny archivu. Soupis všech těchto knih je také v rukopisném katalogu knihovny, jenž je uložen ve Státním oblastním archivu v Plzni, pracoviště Klášter. Pavel Brodský ve svém příspěvku uvádí, že archiv v roce 1956 předal Státní vědecké knihovně v Plzni 4 255 svazků.²⁰⁰ Naopak ale Karel Řeháček ve svém příspěvku uvádí, že většina knihovny byla převzata do SVK již roku 1951. Po prostudování dostupné literatury zabírající se O. Krulišem-Randou a komunikaci se Státním oblastním archivem v Plzni bych se přiklonila spíše k závěrům Karla Řeháčka, jelikož nejsou žádné doklady o tom, že by archiv kdy měl 4 255 svazků.²⁰¹

Prvotisky a staré tisky z knihovny O. Kruliše-Randy byly zpracovány z hlediska exlibris. Zde se nacházejí z mikulovské zámecké knihovny exlibris Ferdinanda Hoffmana z Grünbüchlu²⁰² a pravděpodobně ex libris piaristického kláštera v Mikulově. Bohužel provenience prvotisků z Mikulova byla určena jen dle formy bývalé signatury, svazky neobsahují vlastnický přípis nebo razítko se vztahem k Dietrichsteinům či Mikulovu, proto se u starých tisků při průzkumu exlibris na další svazky kromě Hoffmanových nepřišlo. Tisky z 19. a 20. století z hlediska bývalých vlastníků zatím prozkoumány nebyly, nelze proto vyloučit, že se zde nějaký tisk z mikulovské knihovny nachází.²⁰³

Osobnost a knihovna Otokara Kruliše-Randy by si jistě zasloužila badatelskou pozornost. Mezi možné okruhy badatelského zájmu by mohlo patřit zjištění osudů knihovny z Defurových Lažan po roce 1945. Zaměřit se na průběh darů rukopisů Knihovně Národního muzea a pokusit se určit, zda se jednalo o dar dobrovolný.

¹⁹⁷ HÁLOVÁ, M., LANGHAMMER, J. *Knihovna Otokara ...*, s. 48.

¹⁹⁸ Historie, Státní oblastní archiv Plzeň [online]. Dostupný z internetu: <http://www.soaplzen.cz/nepomuk/odd5/historie> [3. května 2014].

¹⁹⁹ Informace poskytl Mgr. Jakub Mírka, Státní oblastní archiv v Plzni-pracoviště Klášter, vedoucí 5. oddělení, který pořádal fond Velkostatku Defurovy Lažany a je taktéž autorem inventáře k tomuto fondu. Tyto knihy původně měly přírůstkové číslo 1-812. Ovšem v textu je uvedeno, že celkem šlo o 843 knih. Předání bylo provedeno dle dekretu Ministerstva školství a kultury - státní památkové správy č. 20494/56 ze dne 4. 12. 1956. Dle zápisu v katalogu.

²⁰⁰ BRODSKÝ, Pavel. Rukopisy Otokara Kruliše-Randy v Knihovně Národního muzea. In *Miscelanea Oddělení rukopisů a starých tisků*. Praha : Národní knihovna, 1990, s. 20. ISBN 80-7050-084-0.

²⁰¹ ŘEHÁČEK, K. *Konfiskace...*, dále informace poskytl Mgr. Jakub Mírka, Státní oblastní archiv v Plzni - pracoviště Klášter, vedoucí 5. oddělení, který pořádal fond Velkostatku Defurovy Lažany a je taktéž autorem inventáře k tomuto fondu.

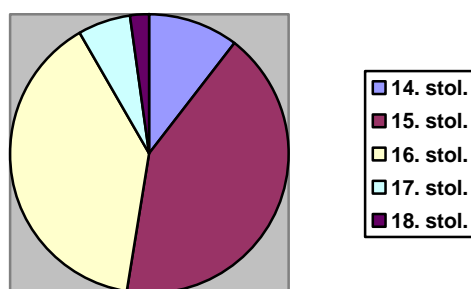
²⁰² HÁLOVÁ, M., LANGHAMMER, J. *Knihovna Otokara ...*, s. 49.

²⁰³ Informace poskytnuty PhDr. Marií Hálovou z pracoviště historických fondů, Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje.

3.3.3 Další známé osudy knih z mikulovské zámecké knihovny

Dieter Oppitz ve svém příspěvku o německojazyčných rukopisech uvádí, že J. Matzura napočítal 122 německo-jazyčných rukopisů a šest fragmentů v mikulovské knihovně z celkového počtu 459 rukopisů (na tomto čísle se shoduje i s Dudíkovým katalogem).²⁰⁴ Dudík zaznamenal 76 německo-jazyčných rukopisů, dalších šest rukopisů se objevilo na aukci (č. XI) a třináct německojazyčných rukopisů původem z mikulovské knihovny je uloženo v Brně. Oppitz tedy pracuje s celkovým číslem 95 německo-jazyčných rukopisů původem z dietrichsteinské knihovny.

Graf č.5: Časový původ německo-jazyčných rukopisů

Zdroj: OPPITZ, U.-D. Die deutschsprachigen Handschriften der Fürsten Dietrichstein aus Nikolsburg/Mähren, s. 190.

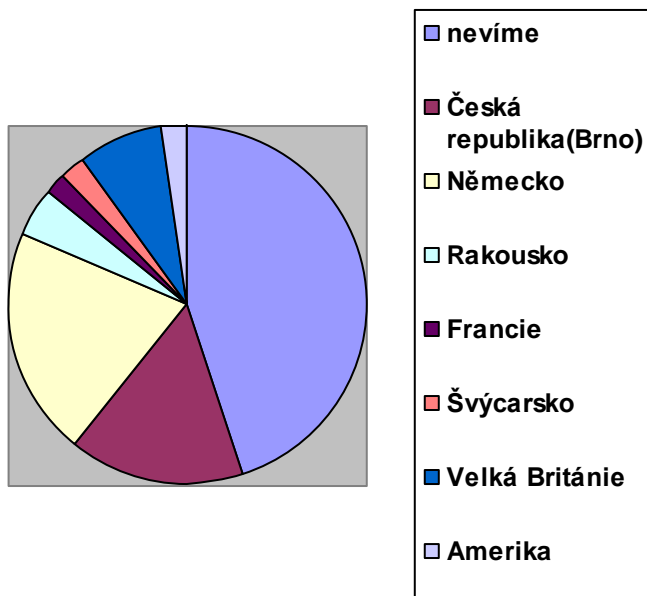
Oppitz rozpracovává pohyb celkem jednadevadesáti německojazyčnými rukopisy. U vysokého počtu rukopisů (jednačtyřicet) nejsme schopni dohledat jejich osud. Značná část rukopisů se dostala do brněnské knihovny (čtrnáct),²⁰⁵ některé rukopisy jsou deponovány ve Státní knihovně v Berlíně (sedm), do Mnichova si také některé rukopisy našly cestu (šest). Na území Spolkové republiky Německo jsou dále rukopisy v Augsburku (jeden), Freiburgu (jeden), Halle (jeden), Hamburg (jeden), Norimberk (jeden) a ve Stuttgartu (jeden). V Rakousku jsou německojazyčné knihy z mikulovské zámecké knihovny ve Vídni (tři, ale uloženy ve třech různých institucích), v Salcburku (jeden). Ve Francii v Štrasburku (jeden), Sélestatu (jeden). Ve Švýcarsku lze knihy dohledat v Ženevě (dvě). Ve Velké Británii jsou

²⁰⁴ OPPITZ, U.-D., Die deutschsprachigen..., s. 190.

²⁰⁵ Do celkového přehledu Oppitz zapomněl zařadit původní signaturu II 198, jež je dnes uložena Brno, Moravská zemská knihovna, sign. Mk 31.

knihy v Londýně (pět) a v Cambridge (dva). Do USA se dostaly německojazyčné rukopisy do Chicaga (jeden), Filadelfie (jeden).

Graf č. 6: Státy, do nichž se dostaly německojazyčné rukopisy z mikulovské knihovny (stav 1999)

Zdroj: OPPITZ, U.-D. Die deutschsprachigen Handschriften der Fürsten Dietrichstein aus Nikolsburg/Mähren, s. 212–214.

U některých dalších neněmeckojazyčných rukopisů taktéž známe jejich současné uložení. Do Prahy se dostaly²⁰⁶:

Číslo v Dudíkově katalogu	Současný stav
97	Praha, Národní knihovna, sign. VI G 21
106	Praha, Knihovna Národního muzea, sign. XII C 15
119	Praha, Knihovna Národního muzea, sign. XVII G 77
Mikulovská signatura: I, 94	Praha, Památník Národního písemnictví, sign. RKP III 74 ²⁰⁷

²⁰⁶ OPPITZ, U.-D., Die deutschsprachigen..., s. 213–214.

²⁰⁷ Tento rukopis identifikoval Mgr. Jindřich Marek, Ph.D. RYBA, Bohumil. *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze*, Díl V, Strahovské rukopisy DL–DU, SIGMA, porůznu a výběr zlomků (čís. 2426–3286). Praha : Památník národního písemnictví, 1971, s. 155–158. Bylo mu přiděleno č. 2784.

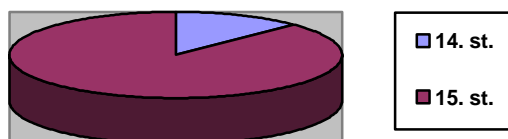
Mimo území České republiky jsou rukopisy nejčastěji uloženy v Rakousku a v Spojených státech amerických:

Číslo v Dudíkově katalogu	Současný stav
20	Ulm, Stadtbibl. Ulmens. 19555,3
49	Stuttgart, Würt. LB, Cod.med.et.phys.8°31
327	Berlin, SBPK, Lat. Fol. 927
329	Cleveland Heights/Ohio, Roseman jr. Ms.20
364	Kraków, Bibl. Jagiell. Lat. Qu. 931 (nyní se uvádí signatura shodná s číslem katalogu)
491	Berlin, SBPK, Fragment 47
375	Cambridge/UK, Univ. Libr. Ms Add. 6676
379	Washington/DC, Library of Congress V 45
495	
381	Nürnberg, Germ. Nationalmus. Hs. N 147
382	Oxford, Bodleian Library, Ms. Lat. Th.e. 21
405	Wien, ÖNB, S. gr. 171
406	Wien, ÖNB, S. gr. 170
407	Wien, ÖNB, S. gr. 177
408	Wien, ÖNB, S. gr. 164
410	Wien, ÖNB, S. gr. 178
411	Wien, ÖNB, S. gr. 169
412	Wien, ÖNB, S. gr. 176
414	Wien, ÖNB, S. gr. 201
415	Wien, ÖNB, S. gr. 168
416	Wien, ÖNB, S. gr. 166
417	Wien, ÖNB, S. gr. 167
418	Wien, ÖNB, S. gr. 174
419	Wien, ÖNB, S. gr. 172
420	Cambridge/MA., Harvard Libr. MS. Gr. 19
421	Wien, ÖNB, S. gr. 173
424	Berlin SBPK Hdschr. 185 (olim: Guslar, Slg Adam Kat. I S.7 Nr. 4)

473	Boston Medical Library Ms. 10
474	Boston Medical Library Ms. 16
475	Boston Medical Library Ms. 11, 13, 17, 22, 45, 51
475	Boston Medical Library Ms. 46
508	Boston Medical Library Ms. 21
509	London, Wellcome Hist. Medical Libr. Ms 216
510	London, WHML Ms. 557
512	New Haven, Yale Medical Library, MS. 13
513	Berlin, SBPK Lat. Fol. 926
516	London, WHML Ms. 167
619	London, WHML Ms. 526
703	New Haven, Yale Univ. Beinecke Libr. Ms 232

Československá republika zakoupila 117 rukopisů a 208 prvotisků.²⁰⁸ Po odkupu byly uloženy v Moravském zemském archivu, poté byly přesunuty do Moravské zemské knihovny, kde jsou zpracovány v katalogu Vladislava Dokoupila. Do Knihovny Národního muzea se celkem dostalo 24 mikulovských rukopisů. Část ze sbírky Otokara Kruliše-Randy, jak již bylo projednáno na jiném místě tohoto textu.

Graf č. 7: Časová struktura mikulovských rukopisů v Knihovně Národního muzea

Zdroj: PETR, S., Rukopisy zámecké knihovny Dietrichsteinů v mikulovské knihovně Národního muzea v Praze, s. 119–132.

²⁰⁸ PETR, S., Rukopisy zámecké..., s. 122.

Národní knihovna si vytkla za cíl doplňovat bohemika, tedy opatřit si díla, která v knihovně chyběla. Bohemika byla vymezena jazykově (knihy české a slovenské v kritickém výběru) a bohemika místní (tištěna bez rozdílu jazyka na území někdejší koruny české a na území Československé republiky), bohemika látková (obsahový vztah k uvedené oblasti) a díla autorů pocházejících z území Čech a Slovenska bez rozdílu jazyka.²⁰⁹ Knihy byly získávány nákupem přímo od firem na základě katalogů a nákupem na aukcích. V roce 1933 byl Jan Emler společně s Josefem Volfem z příkazu ministerstva školství a národní osvěty vyslán v únoru 1933 k odhadu, výběru rukopisů a inkunábulí na dietrichsteinský zámek. Tento odhad tedy měli na starosti zástupci významných národních institucí: univerzitní knihovny a Národního muzea. Provedli výběr knih, jež byly z aukce vyhrazeny a získány pro Československou republiku (pověření zaměstnanci vybírali knihy pro Československou republiku, nebylo rozhodnuto, že přejdou do Klementina).²¹⁰ Zaměstnanci muzea v Klatovech se od Antonína Grunda o cestě Josefa Volfa do Mikulova dozvěděli a pochopili, že Volf bude knihy naceňovat. Z toho důvodu mu byla adresována prosba o nižší odhadní ceně Klatovian v mikulovské knihovně. Toto nedorozumění ale bylo osobním dopisem uvedeno na pravou míru.²¹¹ Jan Emler zastupoval Veřejnou a univerzitní knihovnu na aukci v Lucernu. Ve Výroční zprávě upozorňoval na vydražení Alexandreidy za 5 057 Kč, jež se při výběru knih před aukcí na zámku v Mikulově nenacházela.²¹²

Knihy, jež přišly do Klementina z aukcí, měla na starosti zaměstnankyně knihovny Anna Císařová-Kolářová (prováděla kolaci, kontrolovala, aby nedošlo k nákupu duplicit apod.). Spolu se Zdenkou Vlasákovou a Bohumírem Lifkou sledovali aukční katalogy a prováděli výběr knih, jež měly být pro knihovnu získány. Soupis desiderat na základě aukčních katalogů mikulovské a děčínské knihovny pomáhaly připravovat i pomocné pracovní síly knihovny.²¹³ O mikulovské zámecké knihovně publikoval v knihovnických periodikách a v tisku Bohumír Lifka, zaměstnaný v Klementinu jako pomocná vědecká síla zaměřená na historii, vlastivědu a náboženství.²¹⁴

V roce 1934 se Národní knihovna aukce v Lucernu přímo neúčastnila, kontakt probíhal písemně.²¹⁵ Firmě Gilhofer und Ranschburg byl zaslán seznam s limitními částkami.²¹⁶ Jan

²⁰⁹ ANK, Výroční zpráva za rok 1933, sestavil Jan Emler, s. 30–31.

²¹⁰ Tamtéž, s. 32.

²¹¹ ANM, fond Registratura Národního muzea, kt. 124, dopisy ze dnů 3. prosince 1934 a 15. prosince 1934.

²¹² Tamtéž, s. 33.

²¹³ Tamtéž, s. 41.

²¹⁴ Dne 30. dubna 1934 odešel na lépe placené místo a pomocnou vědeckou silou se stala Emma Urbánková. ANK, Výroční zpráva za rok 1934, sepsal Jan Emler, s. 1–2.

²¹⁵ Tamtéž, s. 28.

²¹⁶ ANK, dopis ze dne 18. června 1934, podepsán Jan Emler, č. j. 1528/1934, kt. 2.

Emler vypsál celkem 6 knih, nakonec jednu sám škrtnl, jak prozrazuje přípisek „*škrtnuto panem vládním radou*“.²¹⁷ Byly vybrány položky:

Číslo v aukčním katalogu	Dílo	Limit
351	Gryllius, L. De sapore dulci at amaro ll. II. Primum p. A. Lajdavým editi, acc. Grylli de peregrinatione studii medicini, ergo suscepta oratio. Prag, Melantrich, 1566	150 – připsáno, že může být mírně navýšena
365	Leovitius, Cypr., Bohemo-Hradecensis. Ephemeridum novum atque insigne opus ab 1556–1606 supputatum. Augsbg., Ullhard, 1557.	60
376	Neusohl. – Waldbeschreibung und Ordnung der Wäld und gehült, so zu dem Khupfferperckwerck und handl im Newensoll bissheer gebraucht, Wien, 153.	50
406	Stubingus, Joa. De pestilentia ll. III., Wien, 1561.	40
630	Rom. – Dengel, Dvorak u Egger. Der Palazzo di Venezia in Rom, Wien, 1909.	40

Původně na seznamu byl připsán i konvolut Astronomie – 5 Werken, v aukčním katalogu veden pod číslem 418, díla vydána v rozmezí let 1564–1630. Ten byl ale z dopisu vyškrtnut. Knihovně byly koupené knihy zaslány, v německy psaném dopise s razítkem firmy Gilhofer und Ranschburg, bylo uvedeno, že knihy budou knihovně zaslány až na položku č. 351, jež byla prodána přes limit, nakonec za 230 švýcarských franků.²¹⁸

Vídeňské aukce se účastnila pražská antikvářská firma (Taussig & Taussig), jež obdržela instrukce a peněžní limity od Klementina a bratislavské knihovny, jak vyplývá ze zprávy, již Jan Emler zaslal Knihovně Univerzity Komenského v Bratislavě.²¹⁹ Slovenská knihovna pověřila dohledem nad aukcí vídeňské velvyslanectví, jemuž předalo seznam desiderat.²²⁰

²¹⁷ Citováno dle: Tamtéž.

²¹⁸ ANK, dopis ze dne 5. července 1934, podepsán J. Zelenka, č. j. 1528/1934, kt. 2.

²¹⁹ ANK, dopis ze dne 27. února 1934, podepsán Jan Emler, č. j. 492/1934, kt. 1.

²²⁰ ANK, dopis ze dne 22. února 1934, podepsán J. Schützner, č. j. 492/1934, kt. 1.

Zájem byl o dílo Lukáše ze Sušice („Lucas de Sussicz“),²²¹ českého studenta v Bologni ve 2. polovině patnáctého století, jenž zhotovil kolekci různých děl italského humanismu, jeho dílo obsahuje též část Petrarцова textu.²²² V dietrichsteinské zámecké knihovně byl tento rukopis uložen pod signaturou II 52. Na aukci v Lucernu byl rukopis veden pod číslem 371²²³ a prodán do soukromé sbírky, dnes se nachází ve Spojených státech amerických ve sbírce Mrs. Phyllis Goodhart Gordan v New Yorku.²²⁴

Na základě rozboru katalogů rukopisů Národní knihovny a Knihovny Národního muzea lze konstatovat, že většina původně mikulovských rukopisů získaných z knihovny Otokara Kruliše-Randy byla bohemikálních. Konkrétně v Klementinu je původně osm určitých bohemik,²²⁵ jedno možné bohemikum²²⁶ a jeden nebohemikální rukopis.²²⁷ V Knihovně Národního muzea je uloženo jedenáct bohemikálních rukopisů²²⁸ na základě provenience, jedno obsahové bohemikum,²²⁹ osm rukopisů, u nichž se nepodařilo prokázat ani vyloučit bohemikální původ,²³⁰ čtyři rukopisy zahraniční provenience.²³¹ Na základě takto získaných údajů lze konstatovat, že odborné komisi vyslané do Mikulova značná část bohemikálních rukopisů unikla, a pro národní instituce byly získány až mnohem později z pozůstalosti významného prvorepublikového sběratele knih.²³² Rukopisy pocházejí převážně ze 14. a 15. století. Jsou mezi nimi významná husitika.

²²¹ *Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 e codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus*. Praha : Joan. Nep. Gerzabek, 1832., s. 49.

²²² RAUNER, Erwin. *Petrarca-Handschriften in Tschchien und in der Slowakischen Republik*. Padova : Ed. Antenore 1999, s. 65.

KRISTELLER, P. O. *The European...*, s. 9.

Census of the Petrarch Manuscripts in the United States [online]. Dostupný z internetu: <http://bancroft.berkeley.edu/digitalscriptorium/petrarch/Gordan-Ullman63.html> [20. července 2014].

²²³ *Bibliothek Fürst Dietrichstein...*, s. 72.

²²⁴ KRISTELLER, Paul Oskar. *Iter Italicum : accedunt alia itinera, a Finding list of uncatalogued or incompletely catalogued humanistic manuscripts of the renaissance in italián and other libraries*, Volume V. London : The Warburg Institute, 1990, s. 349–350.

²²⁵ Konkrétně signatury Národní knihovny:

I B 36, I F 50, I F 51, III E 31, III E 33, III H 25, III G 25, XII F 40.

²²⁶ Signatura III H 26 (Národní knihovna).

²²⁷ Signatura III E 32 (Národní knihovna).

²²⁸ Signatury Knihovny Národního muzea:

XII C 15, XII C 16, XII F 27, XIII D 25, XIII D 26, XIII E 15, XIII F 23, XIII G 45, XIV E 23, XV F 44, XVI E 40.

²²⁹ Signatura XIV C 14 (Knihovna Národního muzea).

²³⁰ Signatury Knihovny Národního muzea:

XII D 17, XII F 30, XIII C 21, XIV B 20, XVI G 59, XVI G 60, XVII C 35

XVII G 77 – podle údaje na aukčním listě byl rukopis napsán v Čechách.

²³¹ Signatury:

XIV B 18, XIV C 15, XIV F 54, XVII F 63 (Knihovna Národního muzea).

²³² Analýza provedena na základě: DRAGON, Michal, MAREK, Jindřich. *Soupis středověkých latinských rukopisů Národní knihovny ČR: Doplnky ke katalogu Josefa Truhláře*, připravováno do tisku. (citováno se svolením autorů);

DRAGON, M. *Soupis...*

Nelze tedy vyloučit, že se v případě některých děl prodaných ve třicátých letech prostřednictvím aukcí jednalo o nerozpoznaná bohemika, jež jsou buď ztracena, či uložena v zahraničních soukromých i veřejných sbírkách.

4 Komparace prodeje zámeckých knihoven v době československé první republiky – Dietrichsteini versus Thun-Hohenstein (Děčín)

„*To jediné, co bych si přál v těchto těžkých dobách je, abych byl ponechán v klidu.*“

František Antonín Thun-Hohenstein²³³

4.1 Děčín – Thun-Hohenstein

Inventární seznamy z let 1702 a 1720 dokazují, že v Děčíně byla knihovna již na počátku 18. století. Za zakladatele knihovny je považován Jan Josef Antonín Thun-Hohenstein (1711–1788). V roce 1785 rozdělil majetek mezi své syny, a tak vytvořil fideikomisy.²³⁴ Ke knihovně byly postupně připojeny dědické pozůstalosti: v roce 1814 se jednalo o Pelclovu pozůstalost²³⁵ a v roce 1902 přibyla další velká sbírka dědictví Leopoldiny Lambertové.²³⁶

Údaje z let 1927 a 1932 uvádějí oficiální čísla celkem 65 244 svazků.²³⁷ Poté, co vznikla samostatná Československá republika, se majitelem děčínského fideikomisu po nástupnickém sporu stal Jaroslav Thun-Hohenstein. V roce 1921 postoupil majetek synovi Františku Antonínovi (1890–1973). V období první republiky probíhala pozemková reforma, jejímž cílem bylo velký pozemkový majetek velkostatkářů (převážně bývalých šlechticů) rozdělit mezi majitele (nejčastěji pachtýře). Thunovský pozemkový majetek se ztenčil a k údržbě nákladného sídla bylo potřeba přikročit k ekonomickým opatřením. Jak uvádí autorka diplomové práce o děčínské knihovně Vanda Navrátilová, prvně rodina v roce 1924 odprodala pražský palác v Nerudově ulici. Po smrti Jaroslava v roce 1929 byla Františku Antonínovi vyměřena vysoká dědická daň, která jej donutila k prodeji děčínského zámku i s většinou jeho zařízení.²³⁸

Pražské noviny dne 8. ledna 1933 přinesly zprávu, že „*stát vyjednává o zakoupení dvou vzácných knihoven. Jde o knihovnu zámku Kačiny u Kutné Hory a zámku děčínského.*“²³⁹ Zámek Kačina patřil v té době Quidovi Thun-Hohensteinovi, který se z důvodů vysokého daňového zatížení a neefektivního hospodaření dostal do finanční tísně a před svými věřiteli

²³³ Citováno dle: LEDÍNSKÁ, H. Zámecká knihovna v Děčíně a její likvidace, s. 69.

²³⁴ NAVRÁTILOVÁ, V. *Thun-Hohensteinská ...*, s. 27–29.

²³⁵ RICHTEROVÁ, Alena. *Děčínské rukopisy ze sbírky Františka Martina Pelcla (1734–1801), nyní ve fondech Národní knihovny České republiky*. Praha : Národní knihovna ČR, 2007. ISBN 978-80-7050-531-1.

²³⁶ NAVRÁTILOVÁ, V., *Thun-Hohensteinská ...*, s. 31–36.

²³⁷ Tamtéž, s. 7.

²³⁸ Tamtéž, s. 17.

²³⁹ Citováno dle: LEDÍNSKÁ H. Zámecká knihovna v Děčíně a její likvidace, s. 68.

prchl do Itálie, o jeho situaci projevila zájem italská královna a prostřednictvím senátora Giammi v jeho prospěch intervenovala.²⁴⁰ Majitel děčínské knihovny Antonín František zprávu z novin dementoval a šéfredaktorovi Prager Tagblatt zaslal protest, v němž uvedl: „*O pevném stanovení cen nebyla vůbec řeč [...] Také závěrečná věta, pokud jde o mou knihovnu je falešná. Stát odmítl a nic nezpečetil.*“²⁴¹ Pravděpodobně tedy si Antonín František přál, aby knihovna byla prodána jako celek a koupil ji stát. Stát odmítl i její vývoz do zahraničí. Knihovnu tak koupil pražský knihkupec a antikvář V. Hořejš z Prahy dne 2. února 1933. Postupně ji v aukcích rozprodal prostřednictvím aukční síně Zink a Pyšvejc.²⁴² Ve svém článku o likvidaci děčínské knihovny Hana Ledínská-Malá upozorňovala na komentáře Františka Antonína, který nelibě nesl, že se prodej knihovny veřejně přetřásá v tisku: „*To jediné, co bych si přál v těchto těžkých dobách je, abych byl ponechán v klidu.*“²⁴³

Hana Ledínská upozorňovala na skutečnost, že značnou část z Pelcloyvy knižní sbírky, jež byla součástí děčínské zámecké bibliotéky, zakoupila pražská univerzitní knihovna. Autorka nemohla vždy přesně určit, zda šlo vždy o Pelclův majetek,²⁴⁴ což později ve svých pracích revidovala Richterová. Ledínská v příspěvku zmínila prodej Dekameronu za 5 000 Kč, jenž byl původně majetkem Leopolda Hegemüllera a Tuben.²⁴⁵ Ke knihovně neexistuje souhrnný katalog. Katalogy, jež vznikly v době aukce, pracují s číslem kolem 4 000 titulů. Ledínská udává, že kdysi celá sbírka měla 70 000 svazků. Bohužel pojem „kdysi“ blíže nespécifikuje.²⁴⁶ Údajně Bohumír Lifka a antikvář Oldřich Pyšvejc Haně Ledínské sdělili, že aukční katalogy byly zpracovány na základě svazkového katalogu.²⁴⁷ Toto její tvrzení dokládá korespondence, jež byla vedena o vrácení svazkového katalogu původnímu majiteli knihovny.

V roce 1932 knižní odhadce Rudolf Heis doporučoval lepší uskladnění cenných exemplářů děčínské zámecké knihovny. Přímí účastníci aukce naopak chválili stav nabízených knih.²⁴⁸ První republika pro děčínskou knihovnu znamenala období stagnace a úpadku. Rodina v roce 1932 z finančních důvodů odprodala zámek. Poté začala jednat o prodeji rodové bibliotéky. O aukce projevíli zájem obchodníci jak z Československé

²⁴⁰ Archiv kanceláře prezidenta republiky, T1915/38 Quido Thun-Hohenstein, hrabě – převzetí velkostatku Nové Dvory – intervence italského prince Umberta, kt. 190;

Archiv ministerstva zahraničních věcí, Kabinet ministra, Quido Thun, Nové Dvory, kt. 72.

²⁴¹ Citováno dle: LEDÍNSKÁ, H. Zámecká knihovna v Děčíně a její likvidace, s. 69.

²⁴² NAVRÁTILOVÁ, V. *Thun-Hohensteinská...*, s. 39.

²⁴³ Citováno dle: LEDÍNSKÁ, H. Zámecká knihovna v Děčíně a její likvidace, s. 69.

²⁴⁴ LEDÍNSKÁ, Hana. Děčínská zámecká knihovna (Příspěvek k dějinám). In *Z minulostí Děčína 2*. Ústí nad Labem : Severočeské nakladatelství, 1974, s. 197.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 198.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 194.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 201.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 203.

republiky, tak ze zahraničí. Smlouvu o prodeji nakonec dne 2. února 1933 podepsala rodina s Václavem Hořejšem, a to na 330 000 Kč.²⁴⁹

Současníky byla aukce děčínské knihovny trpce hodnocena, například B. Lifka napsal: „[...] *ba i na kila, slavná děčínská knihovna rodu Thun-Hohensteinů, kdysi o pětadesáti tisících svazků. Knihy, jejími exlibris a vpisky poznačené, nastupují svou další bludnou pouť mezi různými, řidčeji trvalými, ale mnohem častěji dočasnými majiteli, mezi bibliofily a hlavně mezi knihovníky. Ani pragmatické dějiny knihovny nám nezbudou. Když byl klid a podmínky, nikdo, kdo míval ke knihovně blízko, se o ně příliš nestaral, v prodejní vřavě na ně již bylo pozdě. Pořádali jsme s panem K. Zinkem první dražební katalog a tam jsem načrtl v chvatu úvodem půl druhé stránky k historii knihovny a odkazy na to, co o jejích vzácnostech bylo speciálně psáno v odborných vědách po většině dochovaných. Vyslovil jsem tam naději, že bude lze historii psát lépe až po skončení prodeje. Okolnosti zásadního rázu a delikátní povahy škrty tlustě naději. Na dalších čtyřech katalogích jsme se už, ani pan Zink ani já, vůbec nezúčastnili a větší díl knihovny, proti původně promyšleným propozicím, které počítaly s deseti dražbami, se do katalogů nedostal a rozprodán byl způsobem znalce deprimujícím.*“²⁵⁰ Velice litováno bylo toho, že na aukcích většinu knih zakoupili hlavně cizí antikváři, že se tak tedy knihovna jako celek rozpadla a byla vyvezena z území Československé republiky.

4.2 Dietrichsteini versus Thun-Hohenstein (Děčín)

Stejně jako v případě děčínské knihovny i mikulovská knihovna byla nabízena přímo ke koupi Československému státu.²⁵¹ Československá republika odmítla koupi celého knižního celku. Příkazem ministerstva školství a národní osvěty byl vyslán Jan Emler, jenž spolu s Josefem Volfem provedl výběr knih pro Československou republiku. Jak už bylo výše v textu v jiném kontextu upozorněno, Emler při tomto průzkumu mikulovské zámecké knihovny před aukcemi nenarazil na Alexandreidu. Naznačoval, že mohla být záměrně zatajena, aby pak mohla být vydražena (cena se vyšplhala na 5 057 Kč).²⁵²

I v případě aukce thun-hohensteinské knihovny došlo ke sladování zájmů s knihovnou bratislavské univerzitní knihovny.²⁵³ Slovenská knihovna pro sebe z aukce thun-

²⁴⁹ Tamtéž, s. 206.

²⁵⁰ Citováno dle: Tamtéž, s. 207.

²⁵¹ ANK, Výroční zpráva za rok 1933, sestavil Jan Emler, s. 36.

²⁵² Tamtéž, s. 33.

²⁵³ ANK, dopis ze dne 3. května 1933, podepsaný Josefem Schütznerem, č. j. 1320/1933, kt. 3.

hohensteinské knihovny získala celkem 14 děl za 697,70 Kč.²⁵⁴ Pražské Klementinum projevovalo o děčínské aukce větší zájem, než tomu bylo v případě knihovny mikulovské. Svědčí o tom množství korespondence, jež bylo vyměněno mezi univerzitní knihovnou a aukčním domem Karla Zinka. Podle československých zákonů měla pražská knihovna předkupní právo předtím, než knihy byly odevzdány do dalších aukcí. Pro posouzení cennosti některých kodexů využilo Klementinum znalostí F. M. Bartoše.²⁵⁵ Lze tedy konstatovat, že aukce děčínské zámecké knihovny byla pozorovaná a hodnocena důkladněji, nežli aukce mikulovské zámecké knihovny. Určitě k tomuto stavu přispělo, že se aukce konala v Československu a ne v zahraničí, jako tomu byl v případě aukce dietrichsteinské knihovny.

Výsledky hospodaření za léta 1933/34 ukazují, jak vysoké byly výdaje Dietrichsteinů na provoz zámku, služebnictvo, například na zahradu bylo vydáno 47 347 Kč, či na nemocenské pojištění 55 792 Kč. Bohužel v tomto fondu absentuje podrobný rozpis příjmů: nejvyšší částky jsou z ekonomické režie (1 063 528 Kč) a lesní režie (497 593 Kč).²⁵⁶ Stejně tedy jako v případě rozprodeje děčínské knihovny jsou motivy pro prodej knihovny mikulovské finančního rázu. I přesto byl ale v roce 1935 vypracován návrh úspor pro hospodaření rodiny Dietrichsteinů.²⁵⁷

²⁵⁴ ANK, dopis ze dne 17. března 1933, podepsaný Josefem Schütznerem, č. j. 1320/1933, kt. 3.

²⁵⁵ ANK, dopis ze dne 7. března 1933, podepsaný Josefem Emlerem, č. j. 1320/1933, kt. 2.

²⁵⁶ MZA, Rodinný archiv Belcrediů Brno-Líšeň, Extrags-Bilanz und Verwendungs-Nachweise für das Rechnungsjahr 1933/34, inv. č. 5631, kt. 169.

²⁵⁷ Tamtéž, Projekt ausserordentlicher Betriebs-Aenderungen in der Nikolsburger Wirtschaft, inv. č. 6530, kt. 169.

5 Závěr

Předkládaná práce se zaměřila na dějiny mikulovské zámecké knihovny ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Hlavní důraz byl kladen na její rozprodej prostřednictvím aukcí v letech 1933 a 1934. V tomto kontextu je důležité zmínit, že se aukce odehrály mimo Československou republiku, dvě v Lucernu a jedna ve Vídni. Tato skutečnost samozřejmě vzbudila pozornost odborné veřejnosti a byla častým námětem komentářů v dobových periodikách.

Předehtou k prodeji dietrichsteinské rodové knihovny se stala změna státního uspořádání. Habsburská monarchie se po první světové válce rozpadla, načež vznikly tzv. „nástupnické státy“, mezi nimiž byla i Československá republika. V rychlém sledu přijalo Národní shromáždění zákony, jež výrazně proměnily společenskou strukturu: na sklonku roku 1918 došlo k zrušení šlechtických titulů²⁵⁸ a na jaře 1919 byl přijat rámcový zákon, jenž proklamoval provedení pozemkové reformy.²⁵⁹ Za změněných politických, společenských a ekonomických poměrů hledala skupina bývalé šlechty své další uplatnění a zajištění budoucí existence. Zrušení institutu fideikomisu v roce 1924²⁶⁰ umožnilo odprodej jejich majetku. Institut fideikomisu držel majetek nerozdělený a nezatížený dluhy a teprve jakmile tato „překážka“ padla, mohlo dojít k prodeji knihovny. Rodina Dietrichsteinů si pro tento účel vybrala rakouskou společnost H. Gilhofer & H. Ranschburg a aukce realizovala za hranicemi Československé republiky. Na základě prozkoumaného materiálu se lze domnívat, že k této volbě rodinu vedla dobová propaganda a finanční výhodnost odprodeje v zahraničí.

Aukcím měly předcházet inspekční cesty představitelů československých institucí, kteří by vybrali nejvýznamnější a nejcennější díla pro stát. Část bohemik (v období první republiky již rozeznaných) se ale objevila na aukcích. Současníci litovali skutečnosti, že aukce mikulovské zámecké knihovny proběhly v zahraničí. Značný díl knihovny se tak dostal do zahraničních soukromých sbírek. V některých případech získal stát knihy do svého majetku až druhotně z původních soukromých sbírek. Československá republika zakoupila 117 rukopisů a 208 prvotisků.²⁶¹ Po odkupu byly uloženy v Moravském zemském archivu, poté byly přesunuty do dnešní Moravské zemské knihovny, kde jsou uloženy dodnes.

²⁵⁸ Zákon č. 61/1918 Sb. z. a n., ze dne 10. prosince 1918, jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly.

²⁵⁹ Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., ze dne 16. dubna 1919 o zabrání velkého majetku pozemkového.

²⁶⁰ Zákon č. 179/1924 Sb. z. a n., ze dne 3. července 1924 o zrušení svěřenství.

²⁶¹ PETR, S., Rukopisy zámecké..., s. 122.

První aukci uspořádala vídeňská firma Gilhofer und Ranschburg v Lucernu ve dnech 21. a 22. listopadu 1933 (č. XI). Mezi kupci byly nejčastěji západoevropské antikvariáty, hlavně londýnský Goldschmidt. Stát z dietrichsteinské knihovny koupil sbírku bohemikálních rukopisů. Ale i přesto uniklo asi 30 v té době známých bohemikálních rukopisů a tisků. Pouze devět se jich prostřednictvím soukromých sběratelů vrátilo zpět do Čech.²⁶² Ve dnech 27. února–1. března 1934 ve Vídni byly prostřednictvím aukce nabídnuty tisky a rukopisy. Druhá část aukce mikulovské zámecké knihovny se konala v Lucernu ve dnech 25.–26. června 1934 (č. XIII). V Československé republice byla veřejnost o těchto aukcích informována prostřednictvím novinových článků, jež psali odborníci, proto v nich nejsou výraznější nepřesnosti.

Významným československým sběratelem a bibliofilem, jenž do svého majetku získal některá cenná díla z mikulovské knihovny, byl Otokar Kruliš-Randa. Na aukcích mikulovské zámecké knihovny jej zastupoval knihovník Antonín Grund. Podle údajů F. M. Bartoše zde nakoupil Otokar Kruliš-Randa přes 40 rukopisů. V průběhu padesátých a šedesátých let 20. století 24 rukopisů z mikulovské zámecké knihovny přešlo do knihovny Národního muzea. Devatenáct jich daroval O. Kruliš-Randa, dva pocházejí od jiného pražského sběratele Oty Reimana a tři rukopisy byly zakoupeny v pražských antikvariátech. U nich nelze vyloučit, že též náležely do sbírky O. Kruliše-Randy, pro tuto hypotézu ale neexistuje žádný relevantní důkaz.

Nejvíce se na aukcích prodávaly knihy zaměřující se na exaktní vědy a medicínu, z rukopisů hlavně na jazykově německé a české. Německojazyčným rukopisům výrazně dominovalo 15. a 16. století. Nejčastěji se německojazyčné rukopisy dostaly do brněnské knihovny a do jednotlivých knihoven na území Německa. Mimo území České republiky jsou dnes rukopisy nejčastěji uloženy v Rakousku a ve Spojených státech amerických.

Poslední kapitola nastínila osudy děčínské zámecké knihovny za účelem srovnání s prodejem mikulovské knihovny. V obou případech lze jako motivaci k odprodeji knihovny označit převážně ekonomickou situaci majitelů. Knihovny byly nabízeny ke koupi přímo Československé republice, ta je ale jako celek odmítla zakoupit. Přesto se státní knihovny následně děčínské aukce snažily účastnit a vzájemně sladily své zájmy. Větší pozornosti se těšila aukce děčínské knihovny, jelikož se konala v Československé republice, kdežto návštěva zástupce z Československé republiky na aukci mikulovské knihovny byla spíše náhodná. Ředitel pražské univerzitní knihovny Josef Emler zajel do Lucernu z mezinárodních knihovnických porad v Avignonu a pro knihovnu zakoupil latinskou Alexandreidu z pol. 15.

²⁶² GRUND, A., Dražba mikulovské knihovny, s. 9.

století. Na další lucernské dražbě nebyli zástupci univerzitní knihovny přítomni, kontakt probíhal písemně. Z vídeňské dražby, kde Klemeninum zastupovala antikvářská firma Taussig & Taussig, získala pražská univerzitní knihovna dva exempláře pražských kaligrafických sborníků předloh písma ABC-Buch Petra Franzy a Küsela Berky z počátku 19. století.

Soupis využitých archivních pramenů:

Moravský zemský archiv, Brno

- fond Hlavní registratura Ditrichštejnů, Inv. č. 6929, sign. 100a Katalog přírodnin v knihovně, kt. 1110.

- fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 2099, sign. 985 zřeknutí se nástupnictví ve fideikomisu (rodinná smlouva), kt. 527.

inv. č. 2099, sign. 985 zřeknutí se nástupnictví ve fideikomisu (rodinná smlouva), kt. 527.

inv. č. 2256, sign. 1096a Korespondence knížete s Kochem o pořádání knihovny (1848-1854), kt. 548.

inv. č. 2562, sign. 1368 Pozdravná adresa knihtiskaře (1862), kt. 606. Vyobrazení v Příloze č. 1

inv. č. 2572, sign. 1378 Katalog knihovny knížete Alexandra (1872), kt. 612.

- fond Rodinný archiv Belcrediů – Brno-Líšeň, inv. č. 6530 První návrh projektu na mimořádná úsporná opatření a změny provozu ve vedení hospodářství v Mikulově, kt. 169.

Extrags-Bilanz und Verwendungs-Nachweise für das Rechnungsjahr 1933/34, inv. č. 5631, kt. 169.

Projekt ausserordentlicher Betriebs-Aenderungen in der Nikolsburger Wirtschaft, inv. č. 6530, kt. 169.

inv. č. 6530 První návrh projektu na mimořádná úsporná opatření a změny provozu ve vedení hospodářství v Mikulově, kt. 169.

inv. č. 6531 Bilance výnosu velkostatku Mikulov za rok 1933/34 s poznámkami (1935), kt. 169.

inv. č. 6529 Seznamy rakouského fideikomisního jmění podle hlavního inventáře po Hugo kn. Ditrichštejn-Mensdorff-Pouillym, zemř. 20. srpna 1920, k informaci nového kurátora (1934), kt. 169.

Archiv Národního muzea, Praha:

fond Registratura Národního muzea, kt. 124, dopisy ze dnů 3. prosince 1934 a 15. prosince 1934.

Archiv Národní knihovny, Praha:

dopis ze dne 17. března 1933, podepsaný Josefem Schütznerem, č. j. 1320/1933, kt. 3.

dopis ze dne 7. března 1933, podepsaný Josefem Emlerem, č. j. 1320/1933, kt. 2.

dopis ze dne 5. července 1934, podepsán J. Zelenka, č. j. 1528/1934, kt. 2.

dopis ze dne 22. února 1934, podepsán J. Schützner, č. j. 492/1934, kt. 1.

dopis ze dne 27. února 1934, podepsán Jan Emler, č. j. 492/1934, kt. 1.

dopis ze dne 18. června 1934, podepsán Jan Emler, č. j. 1528/1934, kt. 2.

Výroční zpráva za rok 1934, sepsal Jan Emler.

Výroční zpráva za rok 1933, sestavil Jan Emler.

Archiv kanceláře prezidenta republiky, Praha:

Fond: T1915/38 Quido Thun-Hohenstein, hrabě – převzetí velkostatku Nové Dvory – intervence italského prince Umberta, kt. 190.

Archiv ministerstva zahraničních věcí, Praha:

Fond: Kabinet ministra, Quido Thun, Nové Dvory, kt. 72.

Archiv hlavního města Prahy, Praha:

Sign. P 24 – Prager Presse ze dne 17. 2. 1935.

Seznam literatury a publikovaných pramenů:

Antiquitäten, Gemälde und Kunstgegenstände aus einem nachlass und Anderem Privatbesitz Gemälde u. Antiquitäten aus Wiener patrizierbesitz. Wien : Auktionshaus für Altertümer Glückselig, 1936.

ANTONÍN, Luboš. Dietrichsteinská knihovna na zámku Mikulov. In *Sborník národního muzea*, řada C, roč. 1994–1995, č. 1–4. Praha : Národní muzeum, 1997, s. 1–27. ISSN 0036-5351.

BAÉZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih.* Brno : Host, 2012. ISBN 978-80-7294-697-6.

BARTOŠ, F. M. *Půlstoletí husitského bádání a nové nálezy husitských památek.* Praha : Společnost Husova muzea, 1935.

Bibliothek Fürst Dietrichstein Schloss Nikolsburg: Versteigerung am 21. und 22. November 1933. Luzern : H. Gilhofer, [1933]-1934.

Bibliothek Fürst Dietrichstein II. Theil und anderer Besitz: Versteigerung am 25. und 26. Juni 1934. Luzern : H. Gilhofer & H. Ranschburg, 1934.

BRETHOLZ, Berthold. Die Fürstlich Dietrichsteinische Bibliothek in Nikolsburg und ihr neuer Katalog. *Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, roč. 7. Brünn : Verlag des Vereines, 1903, s. 383.

BRETHOLZ, Berthold. Die Incunabeln in der Fideikommissbibliothek des Fürsten Dietrichstein auf Schloss Nikolsburg. *Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, roč. 10. Brünn : Verlag des Vereines, 1906, s. 299.

BRODOVÁ, Libuše, CHAROUS, Jaromír. *Pozůstalost rodiny Krulišovy-Randovy (1851–1950)*, inventář Národní archiv, Praha 1957.

BRODSKÝ, Pavel. Rukopisy Otakara Kruliše-Randy v Knihovně Národního muzea. In *Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků.* Praha : Národní knihovna, 1990, s. 19–30. ISBN 80-7050-084-0.

CEJPEK, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví.* 2. vyd. Praha : Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0323-3.

CERMANOVÁ, Iveta, MAREK, Jindřich. *Na rozhraní křesťanského a židovského světa.* Praha : Národní knihovna České republiky, 2007. ISBN 978-80-7050-520-5.

DUDÍK, Beda. *Handschriften der fürstlich Dietrichstein'schen Bibliothek zu Nikolsburg in Mähren.* Wien : K.K. Hof- und Staatsdruckerei: In Commission bei Karl Gerold's Sohn, 1868.

DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis rukopisů mikulovské dietrichštejnské knihovny uložených v Universitní knihovně v Brně*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

DOKOUPIL, Vladislav, ed. *Soupis prvotisků z fondů Universitní knihovny v Brně = Katalog der Inkunabeln aus den Beständen der Universitätsbibliothek in Brünn*. Vyd. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1970.

DOLEŽAL, Jiří. Úvahy o šlechtě v časech První republiky. *Svědectví – čtvrtletník pro politiku a kulturu* 20, číslo 77. Paříž : Svědectví, 1986, s. 39–62.

DOLKOVÁ, Jana. *Svěřenské nástupnictví v novém občanském zákoníku*. Diplomová práce, obhájena na PrF MU Brno, vedoucí práce doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D., Brno 2013.

DRAGOUN, Michal. *Soupis středověkých rukopisů knihovny Národního muzea*. Praha : Národní muzeum : Scriptorium, 2011. ISBN: 978-80-7036-301-0.

DRAGOUN, Michal, MAREK, Jindřich. *Soupis středověkých latinských rukopisů Národní knihovny ČR: Doplnky ke katalogu Josefa Truhláře*. V tisku.

GEORGIEV, Jiří. České fideikomisy v posledních letech své existence. (Poznámky k aspektům archivním a právním). In *Paginae historiae. Sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha : Státní ústřední archiv, 2001, s. 71–97. ISBN 80-85475-78-2.

Grosse Auktion im Franz Josef Saal. *Dorotheum Wien Versteigerungsabteilung 153*. Wien 1940.

Grosse Auktion im Franz Josef Saal. *Dorotheum Wien Versteigerungsabteilung 155*. Wien 1941.

GROSZ, August, THOMAS, Bruno. *Katalog der Waffensammlung in der Neuen Burg Schausammlung*. Wien : Kunsthist. Museum 1936.

GRUND, Antonín. Dražba mikulovské knihovny. *Lidové noviny: Kulturní kronika*, ranní vydání 1. prosince 1933, roč. 41, číslo 602, s. 9.

GRUND, Antonín. *Otakar Kruliš-Randa bibliofil*. Český bibliofil 11. Praha 1939, s. 89–91.

HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty : erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha : Akropolis, 1992. ISBN 80-901020-3-4 .

HÁLOVÁ, Marie; LANGHAMMER, Jan. Knihovna Otokara Kruliše-Randy: ex libris, supralibros a razítka v části Krulišovy knihovny. In *Sborník pro exlibris a drobnou grafiku*. Praha : Spolek sběratelů a přátel exlibris, 2012, s. 48–55. ISBN 978-80-904444-5-4.

HAUSNEROVÁ, Kateřina. *Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu (1540–1607). Knihovna zapomenutého sběratele Rudolfovy doby*. Diplomová práce, obhájená na FF Univerzity Palackého v Olomouci, vedoucí práce Mgr. Jana Opeltovej, Ph.D. Olomouc 2012.

HEJNOVÁ, Miroslava. K možnostem využití aukčních katalogů jako pramene k dějinám knižní kultury. In *Documenta Pragensia*. Praha : Scriptorium, 1991, sv. 10/2, (1990) s. 521–527. ISSN 0231-7443.

HOLEČEK, Josef. *Česká šlechta. Výklady časové a historické*. Praha : Nákladem Česko-moravských podniků tiskařských a vydavatelských, 1918.

HRUBÝ, František. Zpráva o mikulovské zámecké knihovně. *Český časopis historický*, roč. 41. Praha 1935, s. 425–426.

CHYBA, Karel. *Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Praha : Památník národního písemnictví, 1966.

KAŠPAROVÁ, Jaroslava. *Španělský renesanční rytířský román a jeho recepce ve středoevropském světě raného novověku*. Disertační práce, obhájená na FF MU, vedoucí práce prof. Jitka Radimská. Brno 2013.

KLAUSNEROVÁ, Eva. *Prvotisky Státní vědecké knihovny v Plzni*. Plzeň : Státní vědecká knihovna, 1990. ISBN 80-85093-02-2.

KRISTELLER, Paul Oskar. The European diffusion of Italian humanism. In *Italica : American Association of Teachers of Italian*, Vol. 39, No. 1, 1962, s. 1–20.

KRISTELLER, Paul Oskar. *Iter Italicum : accedunt alia itinera, a Finding list of uncatalogued or incompletely catalogued humanistic manuscripts of the renaissance in Italian and other libraries*, Volume V. London : The Warburg Institute, 1990. ISBN 90-04-09089-4.

Kunstauktion 5. 6. und 7. Dezember 1940. *Dorotheum Wien 462*. Wien, 1940.

LEDÍNSKÁ, Hana. Zámecká knihovna v Děčíně a její likvidace, In *Knihovna: Vědeckoteoretický sborník*, roč. 8. Praha : SPN, 1971, s. 57–78.

LEDÍNSKÁ, Hana. Děčínská zámecká knihovna (Příspěvek k dějinám). In *Z minulosti Děčínska 2*. Ústí nad Labem : Severočeské nakladatelství, 1974, s. 194–214.

Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 e codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus. Praha : Joan. Nep. Gerzabek, 1832.

LIFKA, Bohumír. Prodeje zámeckých knihoven. *Vitrinka na krásné knihy, vazby a jiné hezké věci*, roč. 10. Praha : Arthur Novák, 1933, s. 129–132.

LIFKA, Bohumír. Dietrichsteinská knihovna. *Lidové noviny: Kulturní kronika*, ranní vydání 21. listopadu 1933, roč. 41, číslo 583, s. 7

MATZURA, Josef. Zu einer Geschichte der Nikolsburger Schlossbibliothek. *Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, roč. 26, 1924, seš. 4. Brünn : Verlag des Vereines, s. 13–28.

Marginálie: Věstník spolku českých bibliofilů v Praze, roč. 8. Praha : Spolek českých bibliofilů, 1934.

MARUŠÁK, Karel. *Šlechta, velkostatek a pozemková reforma*. Brno : A. Píša, 1919.

MAŠEK, Petr. *Modrá krev : Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. Praha : Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1049-X.

NAVRÁTILOVÁ, Vanda. *Thun-Hohensteinská děčínská knihovna (dějiny, vývoj, současnost)*. Diplomová práce, obhájená na Pedf Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, vedoucí práce PhDr. Alena Richterová, CSc. Ústí nad Labem 2005.

OBRŠLÍK, Jiří, ŘEZNÍČEK, Jan, VOLDÁN, Vladimír. *Rodinný archiv Ditrichštejnů*. Brno : St. oblastní archiv Brno, 1971.

OBRŠLÍK, Jiří, ŘEZNÍČEK, Jan, VOLDÁN, Vladimír. *Rodinný archiv Ditrichštejnů*. Brno : St. oblastní archiv Brno, 1982.

OPPITZ, Ulrich-Dieter. Die deutschsprachigen Handschriften der Fürsten Dietrichstein aus Nikolsburg/Mähren. In *Fata Libellorum. Festschrift für Franzjosef Pensel zum 70. Geburtstag*, hg. Von Rudolf Bentzinger und Ulrich-Dieter Oppitz (*Göppinger Arbeiten zur Germanistik 648*). Göppingen : Kümmerle, 1999, S. 187–214. ISBN 978-3874528948.

Österreich und die Nachfolgestaaten, wertvolle Bücher und Handschriften aus der Bibliothek Alexander Fürst Dietrichstein. Nikolsburg. Wien : Gilhofer & H. Ranschburg, 1934.

PARMA, Tomáš. *Mikulovská knihovna Františka kardinála Dietrichštejna a její zánik r. 1646*, Diplomová práce, obhájená na Katedře církevních dějin a křesťanského umění, Univerzity Palackého v Olomouci, vedoucí práce Prof. Miloslav Plojs. Olomouc 2004.

PATERA, Adolf. *Bohemika knížecí Dietrichsteinské knihovny v Mikulově*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1915. Soupis rukopisů knihoven a archivů zemí českých, jakož i rukopisných bohemik mimočeských; č. 3.

PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha : Vesmír, 1923.

PETR, Stanislav. Rodové knihovny Ditrichštejnů v Mikulově, jejich osudy a nálezy ditrichštejnských rukopisů v Národní knihovně v Praze. In *Kardinál František z Ditrichštejna*

a jeho doba: XXIX. Mikulovské sympozium, 11.–25. října 2006. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost, 2006, s. 239–257. ISBN 80-86931-22-6.

PETR, Stanislav. Soupis rukopisů zámecké knihovny v Mikulově. In *Sborník národního muzea*, řada C, roč. 1994–1995, č. 1–4. Praha : Národní museum, 1997, s. 29–70. ISSN 0036-5351.

PETR, Stanislav. Rukopisy zámecké knihovny Dietrichsteinů v mikulovské knihovně Národního muzea v Praze. *Opera Romanica 4*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2003, s. 119–132. ISBN 80-7040-661-5.

PENNOVÁ, Lenka. *Katalogizace zámecké knihovny v Mikulově*. Diplomová práce, obhájená na FF MU, vedoucí práce Mgr. Pavel Holman. Brno 2008.

PINDTER, R. *Die Incunabulen in der Fideicommiss – Bibliothek des Fürsten Dietrichstein auf Schloss Nikolsburg*. Brno : Carl Winiker, 1905–1906.

Pk., J. Nekrolog dietrichštejské knihovny. *Lidové noviny*, vydání 21. listopadu 1933, roč. 41, výtisk č. 584.

PLANISCIG, Leo, KRIS, Ernst. *Katalog der Sammlungen für Plastik und Kunstgewerbe*. Wien : Kunsthist. Museum, 1935.

PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. I. díl. Brno : Doplněk, 2004. ISBN 978-80-7239-228-5.

RAUNER, Erwin. *Petrarca-Handschriften in Tschechien und in der Slowakischen Republik*. Padova : Ed. Antenore 1999.

RICHTEROVÁ, Alena. *Děčínské rukopisy ze sbírky Františka Martina Pelcla (1734–1801), nyní ve fondech Národní knihovny České republiky*. Praha : Národní knihovna ČR, 2007. ISBN 978-80-7050-531-1.

RICHTEROVÁ, Alena. *Vývoj roudnické lobkovické knihovny*. Praha : Státní knihovna ČSR, nositelka Řádu republiky, 1989.

RYBA, Bohumil. *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze*. Díl V, Strahovské rukopisy DL–DU, SIGMA, porůznu a výběr zlomků (čís. 2426–3286). Praha : Památník národního písemnictví, 1971.

ŘEHÁČEK, Karel. *Konfiskace majetku Otokara Kruliše-Randy a jeho rodiny po roce 1945*. In *Sborník prací z historie a dějin umění 5/2008*, Klatovsko. Klatovy : Galerie Klatovy-Klenová : Via artis, 2008, s. 267–282. ISBN 978-80-87013-15-1.

SCHLAUCHOVÁ, Michaela. *Muzeologická literatura v knihovně zámku Mikulov*. Diplomová práce, obhájená na FF MU, vedoucí práce Mgr. Pavel Holman. Brno 2012.

SLABÁKOVÁ, Radmila. Archivní pozůstalost rodu Mensdorff-Pouilly v Čechách a na Moravě. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*, Facultas Philosophica, Historica 27. Olomouc : Vydavatelství univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-833-X.

SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty: Mensdorffové-Pouilly v 19. století*. Praha : Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-859-6.

STUPKOVÁ, Marie. *Vrchní zemský soud v Praze (1850–1949)*, Praha 1982. Pozn. č. 44

ŠOLLE, Václav. Fideikomisy a jejich současná archivní problematika. *Archivní časopis*, č. 21. Praha 1971, s. 103-115.

TRANTÍREK, Miroslav. *Dějiny mikulovské zámecké knihovny*. 1. sešit. Mikulov : Okresní vlastivědné muzeum, 1963.

UFRUS, Valentin. Rodinný fideikomis v Čechách. In *Sborník historický 9*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 193-237.

Verzeichnis des antiquarischen Bücherlagers von R. Levi, Buchhändler und Antiquar in Stuttgart, (Rok není uveden).

VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha : Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2006. ISBN 80-7277-312-7.

VOLF, Josef. O knihovně Dietrichsteinské v Mikulově. *Vitrinka na krásné knihy, vazby a jiné hezké věci*, roč. 10. Praha : Arthur Novák, 1933, s. 99–103.

VOŽENÍLEK, Jan. *Předběžné výsledky pozemkové reformy*. Praha : Tiskárna Rolnické tiskárny, 1930.

WIENDLOVÁ, Zdena, MAŠEK, Petr, Prvotisky ze zámecké knihovny Mikulov. In *Sborník národního muzea*, řada C, roč. 1994–1995, č. 1–4. Praha : Národní museum, 1997, s. 111–123. ISSN 0036-5351.

ŽUPANIČ, Jan, STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*. Praha : Aleš Skřivan ml., 2001. ISBN 80-86493-00-8.

Online zdroje:

Historie, Státní oblastní archiv Plzeň [online]. Dostupný z internetu: <http://www.soaplzen.cz/nepomuk/odd5/historie> [3. května 2014].

Katalog für den Bibliotheken der Universität Heidelberg [online]. Dostupný z internetu: <http://katalog.ub.uni-heidelberg.de/cgi-bin/titel.cgi?katkey=66989750> [3. srpna 2014].

Census of the Petrarch Manuscripts in the United States [online]. Dostupný z internetu: <http://bancroft.berkeley.edu/digitalscriptorium/petrarch/Gordan-Ullman63.html> [20. července 2014].

Marburger Repertorium: Deutschsprachige Handschriften des 13. und 14. Jahrhunderts [online]. Dostupný z internetu: <http://www.handschriftencensus.de/5458> [7. ledna 2015].

Incunabula Short Title Catalogue [online]. Dostupný z internetu: <http://istc.bl.uk/search/search.html?operation=record&rsid=150298&q=0> [7. ledna 2015].

Schoenberg Database of Manuscripts [online]. Dostupný z internetu: http://dla.library.upenn.edu/dla/schoenberg/record.html?q=Dietrichstein%20Remigius&id=SCOENBERG_5290& [7. ledna 2015].

Seznam příloh:

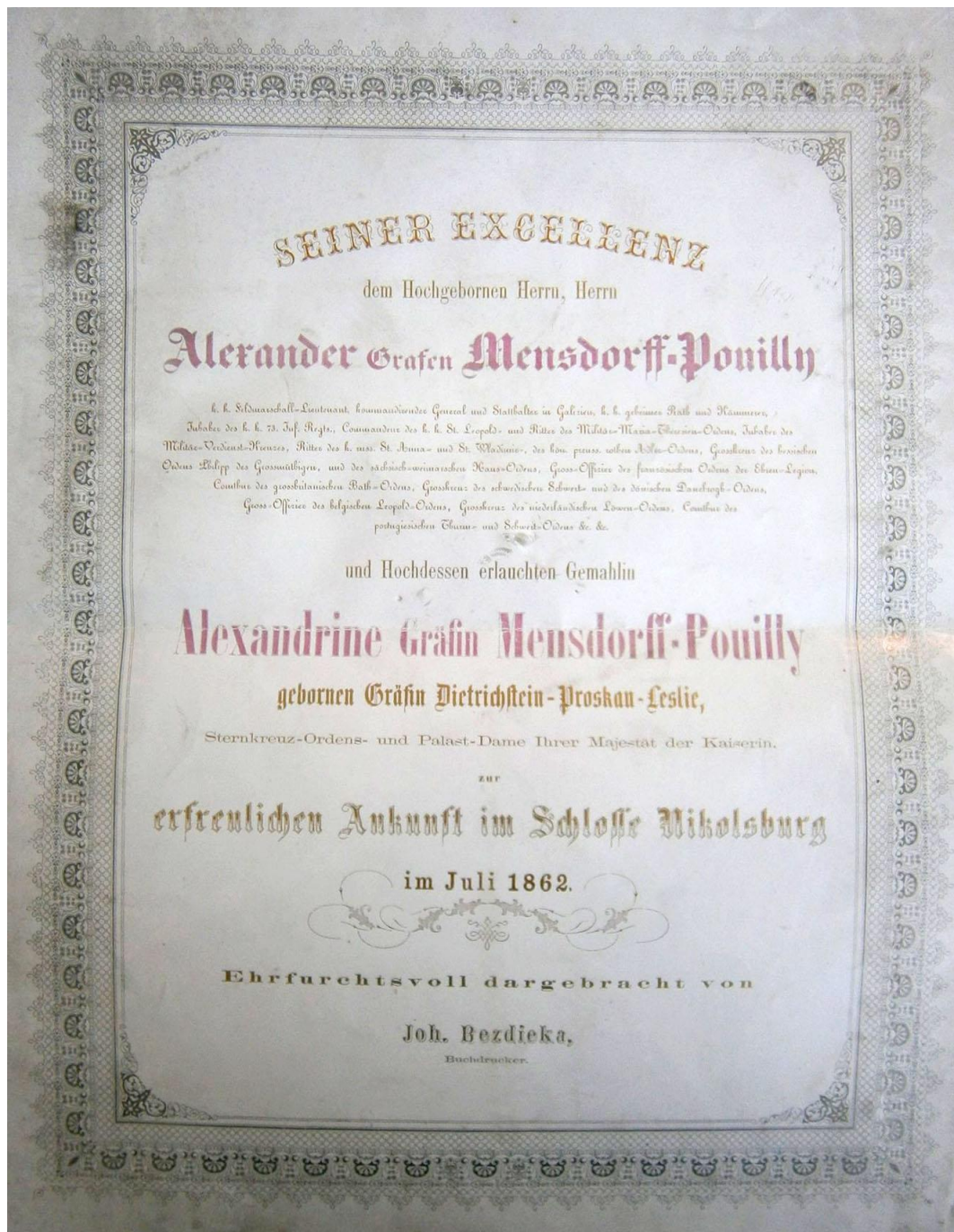
Příloha č. 1 – Pozdravná adresa knihtiskaře, 1862

Příloha č. 2 – ukázka z aukčního katalogu

Příloha č. 3 – ukázka z aukčního katalogu

Příloha č. 4 – foto Otokara Kruliše-Randy

Pozdravná adresa knihtiskaře (1862)

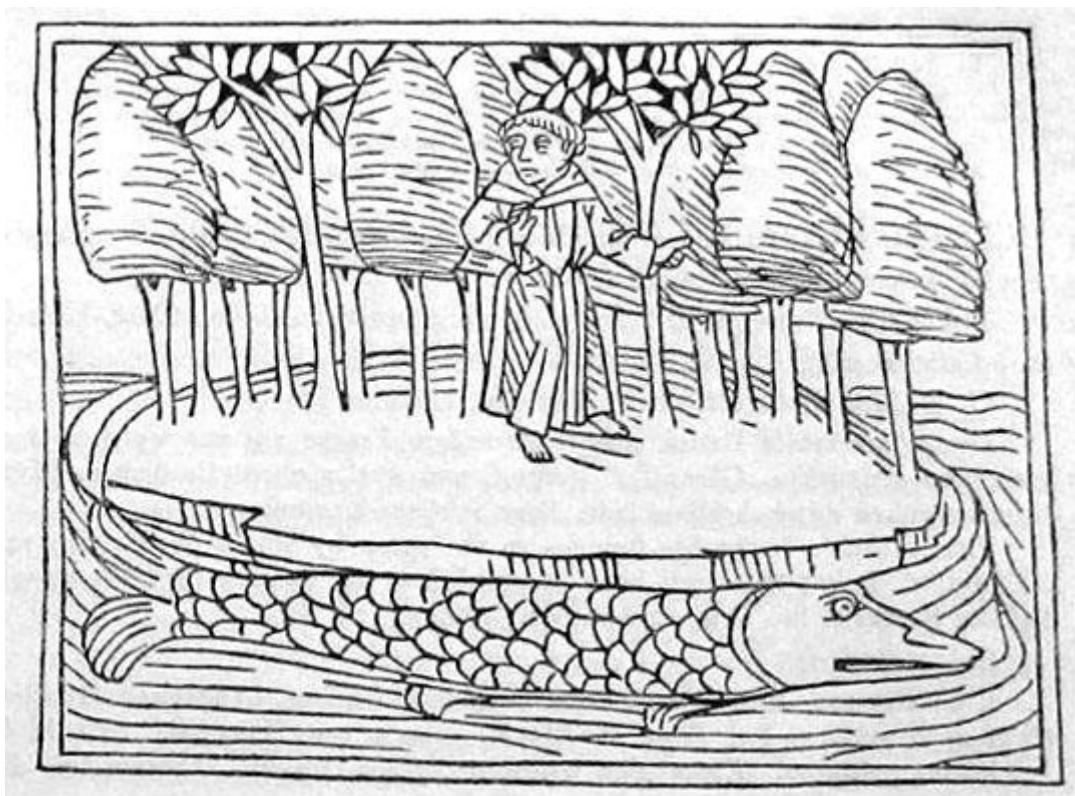

Zdroj: Moravský zemský archiv, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 2562, sign. 1368, kt. 606.

Zdroj: Bibliothek Fürst Dietrichstein Schloss Nikolsburg: Versteigerung am 21. und 22. November 1933, s. 39. Jedná se o položku č. 205 Historia septem sapientium Romae, Köln, Joh. Koelhoff, 1490.

Příloha č. 3

Zdroj: Bibliothek Fürst Dietrichstein Schloss Nikolsburg: Versteigerung am 21. und 22. November 1933, s. 33. Jedná se o položku č. 180 Sankt Brandons Buch (Augsburg, A. Sorg, ca 1476).

Zdroj: Archiv hlavního města Prahy, F. M. Bartoš, Handschriftanschatze einer Prager Privatbibliothek, Prager Presse ze dne 17. 2. 1935, Sign. P 24.